

OPUZ KARARININ UYGULANMASI

(Başvuru No: 33401/02, 9 Haziran 2009)

İZLEME RAPORU

Hazırlayan:
Nisan Kuyucu

Avrupa Birliği
Türkiye Delegasyonu

İHOP AİHM KARARLARININ UYGULANMASI İZLEME RAPORLARI, 2015/1
OPUZ KARARININ UYGULANMASI - İZLEME RAPORU

Hazırlayan:

Ar. Gör. Nisan Kuyucu

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Kapasite Geliştirme Derneği

Tunus Caddesi 87/8, Kavaklıdere-Ankara

T. + 90 312 468 84 60

F. + 90 312 468 92 53

Ceket Medya

www.ceketmedya.com

Nisan 2015

Bu raporun elektronik kopyasına ve daha ayrıntılı bilgiye <http://www.aihmiz.org.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bazı hakları saklıdır. Bu çalışma Creative Commons Alıntı Bildirimi - Ticari Olmayan Kullanım - Türetilemez - Lisans Devam Ettirme 3.0 Unported lisansı ile lisanslanmıştır. Bu şartları kabul etmek ve Kapasite Geliştirme Derneğini önceden bilgilendirmek suretiyle çalışmayı paylaşmak (kopyalamak ve dağıtmak) serbesttir.

Bu rapor, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu DİHAA Programı çerçevesinde, İnsan Hakları Ortak Platformu için Kapasite Geliştirme Derneği tarafından bastırılmıştır.

Bu yayının içeriği İnsan Hakları Ortak Platformunun sorumluluğundadır ve ifade edilen görüşler sadece yazarlara ait olup hiçbir suretle Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu'nun görüşleri şeklinde yansıtılamaz.

İÇİNDEKİLER

Giriş	5
1. Başvuru Konusu Olay	5
2. AİHM Kararı	6
A. 2. Maddenin İhlal Edildiği İddiası	6
B. 3. Maddenin İhlal Edildiği İddiası	8
C. 2. ve 3. Maddeyle Bağlantılı Olarak 14. Maddenin İhlal Edildiği İddiası	8
3. 46. Madde Uygulaması: Bireysel ve Genel Önlemler	9
4. <i>Opuz</i> Sonrası İçtihat	10
5. Bakanlar Komitesi Önündeki Süreç	11
6. Ulusal Düzeyde Alınan Genel Önlemler	13
A. Yasama Faaliyetleri	13
B. Yürütme Faaliyetleri	27
C. Yargı Faaliyetleri	39
7. Sonuç ve Tavsiyeler	52
A. Yasama Organına	52
B. Hükümete	53
C. Mahkemelere	54
D. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine	55

Giriş

AlHM, *Opuz* kararıyla ilk kez bir kadına yönelik ev içi şiddet olayının 3. maddenin aradığı minimum sınırı aşarak kötü muamele oluşturabileceğini tespit etmiştir. Bunun yanı sıra yine ilk kez *Opuz* kararıyla, ayrımcılık yasağı ile kadına yönelik şiddet arasında uluslararası hukukça uzun bir süredir kurulmuş olan bağ, AlHM tarafından da tanınmış ve bir kadına yönelik şiddet davasında 14. maddenin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenlerle *Opuz* kararı, AlHM'nin kadına yönelik şiddet davalarındaki içtihadından farklılık taşıyan ve bu farklılık nedeniyle özel ilgiyi hak eden bir karardır. AlHM bu kararda ve sonrasında kadına yönelik ev içi şiddete dair verdiği diğer kararlarda, hükümetlerin alması gereken genel önlemleri açıkça sıralamamıştır. Bu nedenle aşağıdaki incelemede, kadına yönelik ev içi şiddetle mücadelede alınması gereken genel önlemler AlHM'nin *Opuz* sonrası içtihadı da dikkate alınarak belirlenecek ve daha sonra bu davaların tamamından çıkarılacak genel önlem tavsiyeleri doğrultusunda Türkiye'nin iç hukukunda ve uygulamasında *Opuz* kararından sonra gerçekleşen değişiklikler, kararın gereklerini yerine getirmeleri bakımından değerlendirilecektir.

1. Başvuru Konusu Olay

Başvurucu Nahide Opuz, Diyarbakır'da yaşayan, annesinin dini nikâhlı eşinin oğlu H.O. ile evli ve üç çocuklu bir kadındır. Dava, Nahide Opuz ve annesinin ilki 10 Nisan 1995'te resmi makamlara yansıyan ve 11 Mart 2002'de Başvurucunun annesinin ölümüyle sonuçlanan ev içi şiddet olaylarına dayanmaktadır. H.O.'nun Başvurucuya yönelik tehditleri, annesinin ölümünden sonra da devam etmiştir.

Bu süreç içerisinde Nahide Opuz ve annesi yaşadıkları altı ayrı ölümle tehdit ve şiddet olayı için, aldıkları sağlık raporlarıyla birlikte savcılığa ve karakola şikâyetle bulunmuştur. Bu şiddet olaylarının ağırlığı, vücutta morarmalar ve çiziklerden oluşan hafif yaralanmalardan bıçak darbeleri, araba çarpması, ağır bir şekilde dövülmek gibi hayati tehlike atlatmalarına yol açan ağır yaralanmalara kadar değişiklik göstermektedir. Başvurucu ve annesine bu şiddet olayları nedeniyle verilen raporların tamamı, 10 günden az işgöremez durumda olduklarını ifade etmiştir. Raporların bu şekilde verilmesi, o dönem yürürlükte olan ceza kanunu gereğince 10 gün veya daha az süre hastalığa ya da işgöremezliğe yol açan yaralanmalarda davanın açılması şikâyete bağlı olduğundan, H.O. hakkında ceza kovuşturması başlatılamamasına yol açmıştır. Çünkü H.O.'nun tutuksuz yargılandığı ya da tutuklu yargılanırken salıverildiği her seferinde Başvurucu ve annesi şikâyetlerini geri almıştır. Açılan iki davada ise H.O.'ya sadece para cezası verilmiştir. Nahide Opuz, açtığı boşanma davasını da H.O.'nun baskısı nedeniyle geri almıştır. Yaptıkları koruma tedbiri talepleri ise sonuçsuz kalmıştır.

27 Şubat 2002'de Başvurucunun annesi Diyarbakır savcılığına, H.O.'nun ölüm tehditlerinin yoğunlaştığını ifade ettiği bir şikâyetle bulunmuştur. Bu şikâyet henüz sonuçlanmadan, 11 Mart 2002'de Başvurucu ile annesi İzmir'e taşınmak üzere eşyalarını kamyonu yüklemişken

H.O., Başvurucunun annesini silahla öldürmüştür. H.O., “insan öldürme” ve “ruhsatsız silah bulundurma” suçlarından açılan ceza davasındaki ifadesinde, annesinin Başvurucuyu ahlaksız bir yaşam sürmeye ikna ettiği ve olay anında kendisine Başvurucuyu satacağını söylediği için kontrolünü kaybedip namusu ve çocukları adına onu öldürdüğünü söylemiştir. H.O., Mart 2008’de ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış; ancak cezası “haksız tahrik ve iyi hal” indirimiyle 15 yıl 10 ay hapis ve 180 TL’ye düşürülmüştür. Ayrıca tutuklu yargılandığı süre ve hükmün temyiz edildiği göz önünde bulundurularak H.O.’nun saliverilmesine karar verilmiştir. AİHM başvurusu sırasında temyiz davası devam etmektedir. Başvurucu, H.O.’nun Nisan 2008’de saliverilmesinin ardından kendisini tekrar tehdit etmeye başladığı gerekçesiyle koruma talebinde bulunmuştur. Başvurucunun avukatının Mayıs ve Kasım 2008’de AİHM’yi koruma tedbirlerinin alınmadığı konusunda bilgilendirmesi ve AİHM’nin hükümetten açıklama istemesi üzerine koruma tedbiri olarak H.O.’nun fotoğrafları ve parmak izi, Başvurucunun evinin yakınında görülmesi halinde tutuklanması emriyle birlikte polis merkezlerine dağıtılmıştır.

2. AİHM Kararı

Başvurucu, yetkililerin annesinin yaşam hakkını koruyamadıkları iddiasıyla 2. maddenin; yetkililerin maruz kaldığı şiddet, yaralanma ve ölüm tehditlerine karşı kayıtsız kalmalarının yarattığı acı ve korku nedeniyle 3. maddenin ve annesinin ve kendisinin toplumsal cinsiyetlerine dayalı olarak ayrımcılığa maruz bırakıldıkları iddiasıyla 2. ve 3. maddeyle bağlantılı olarak 14. maddenin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.¹

A. 2. Maddenin İhlal Edildiği İddiası

AİHM, kamu görevlilerinin 2. maddeden kaynaklanan pozitif yükümlülüklerini ihlal edip etmediğini tespit ederken, Başvurucunun annesinin yaşamına ilişkin H.O.’nun cezai eylemlerinden kaynaklanacak gerçek ve yakın bir tehdidin varlığını bilip bilmediklerini ya da bilmelerinin gerekip gerekmediğini; yani Başvurucuya ve annesine yönelik şiddeti önlemek için özen yükümlülüğü ile hareket edip etmediklerini tespit etmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de ev içi şiddetin bütün Taraf Devletlerde yaşanan ve genellikle açığa çıkmayan ağır bir sorun olduğunu dikkate alacağını belirtmiştir.

AİHM ilk olarak ulusal makamların H.O.’nun ölümcül saldırısını öngörüp öngöremeyeceklerini değerlendirmiştir. Başvurucu ve annesinin yaşadıkları, ağırlığı giderek artan şiddet olaylarının bütünü göz önüne alındığında, bu şiddetin ağırlığının yaşamları ve güvenlikleri üzerinde oluşturduğu tehdidin açıkça ortaya çıktığını belirten AİHM, H.O.’nun **ölümcül saldırısının öngörülebilir olduğu** sonucuna varmıştır.

¹ Başvurucu ayrıca H.O.’ya karşı yürütülen cezai soruşturmaların etkisiz olduğu ve kendisine ve annesine yeterli koruma sağlayamadığı gerekçesiyle 6. ve 13. maddenin de ihlalini ileri sürmüştür. Ancak AİHM bulduğu diğer ihlaller nedeniyle bu maddelerden ayrıca inceleme yapmadığı için bu rapora dâhil edilmemiştir.

AlHM, ikinci olarak, yetkililerin Başvurucunun annesinin ölümüne engel olmak için gereken özeni gösterip göstermediklerini değerlendirmiştir. Türkiye’de o tarihte yürürlükte olan ceza kanunundaki 10 günden fazla süreyle hastalığa ya da işgöremezliğe yol açmayan yaralanma olaylarının şikâyetle bağlı olarak soruşturulacağı kuralı ve Başvurucu ve annesinin şikâyetlerini sürekli olarak geri alması nedeniyle H.O. aleyhinde ceza soruşturması yürütülememiş olması meselesine odaklanan AlHM, saldırıların ne kadar ciddi ve tekrar gerçekleşme riskinin ne kadar yüksek olduğuna bağlı olarak, **mağdurlar şikâyetlerini geri alsa bile soruşturmanın kamu yararı nedeniyle sürdürülmesinin bir gereklilik haline gelebileceğini** ifade etmiştir.

AlHM, bununla da yetinmeyerek soruşturmaya devam edilmesi kararı verilirken; saldırının ciddiyeti, mağdurun yaralarının psikolojik ya da fiziksel olması, davalının silah kullanması, saldırının ardından tehditlerin devam etmesi, saldırının planlanmış olması, saldırının evde yaşayan çocuklar üzerindeki (psikolojik dahil) etkisi, davalının tekrar saldırma ihtimali, mağdurun ya da olaya dahil olan veya olabilecek diğer kişilerin sağlığı ve yaşamı üzerinde devam eden tehditlerin olması, mağdurun davalıyla mevcut ilişki durumu, mağdurun talebine aykırı olarak soruşturmaya devam edilmesinin bu ilişkiye etkisi, ilişkinin geçmişi ve özellikle geçmişte başka şiddetin yaşanıp yaşanmadığı ve davalının geçmişi ve başka şiddet hikayesinin olup olmadığı gibi bazı faktörlerin dikkate alınması gerektiğini söylemiştir.

Bu faktörlerin tamamının olayda bulunmasına ve mağdurun soruşturma ve koruma taleplerine rağmen, yetkililerin olayın karışılmayacak bir “aile sorunu” olduğu algısına özel bir önem atfettiklerini tespit eden AlHM, yürürlükte olan ceza normlarının, özellikle de kamu davası açılması için 10 günden fazla hastalık ya da işgöremezlik raporu arayan kuralın, 2. maddeden kaynaklanan pozitif yükümlülüklerle uyum içinde olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yetkililerin mevcut hukuk çerçevesinde ellerindeki diğer imkânlarla özen yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğini değerlendiren AlHM, savcının ya da mahkemenin 4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanunda² (4320 sayılı Kanun) yer alan koruma tedbirlerine de Başvurucunun annesinin talebine rağmen hükmetmediğini, bu taleplere karşı hareketsiz kaldığını tespit etmiştir. AlHM, böylece olayda özen yükümlülüğünün ve 2. maddenin içerdiği pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmediği sonucuna varmıştır. AlHM, olaylar bir kere ilgili mercilerin dikkatine sunulduktan sonra, bu mercilerin gereken önlemleri almamalarının sebebi olarak mağdurun davranışlarını gösteremeyeceklerini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, olayın üzerinden altı yıl geçmesine rağmen Başvurucunun annesinin ölümüyle ilgili olarak açılan davanın hala temyiz aşamasında olması nedeniyle etkili bir cezai sürecin işletilmemesi de AlHM’yi 2. maddeden ihlal bulma sonucuna götürmüştür.

² 4320 sayılı Ailenin Korunmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 23233, Resmi Gazete Tarihi: 17.01.1998. Bkz.: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428407707.pdf>

B. 3. Maddenin İhlal Edildiği İddiası

Başvurucunun fiziksel yaralanma ve psikolojik baskı sonucunda çektiği acının 3. madde anlamında kötü muamele oluşturacak düzeyde olduğunu tespit eden AİHM, 3. maddeye ilişkin değerlendirmesinde yetkililerin şiddetin tekrarlanmaması için tüm makul önlemleri alıp almadığını incelemiştir.

Mahkeme, yetkililerin H.O.'nun saldırılarına, Başvurucu ve annesinin yaptığı başvurulara karşı tamamen hareketsiz kalmadıklarını; ancak saldırganın herhangi bir engellemeye maruz kalmadan ve cezasızlıktan yararlanarak şiddet saldırılarına devam etmesinin gösterdiği gibi, şiddetin tekrarlanmasını önleyecek denli özenle de davranmadıklarını tespit etmiştir. H.O.'nun saldırılarına cevaben verilen yargı kararları "etkililikten yoksun, belli bir düzeyde hoşgörü içeren ve H.O. üzerinde gözlemlenebilir hiçbir önleyici ya da caydırıcı etki yaratmayan" kararlar olarak nitelendirilmiştir.

Hükümetin, "Başvurucunun 4320 sayılı Kanundan kaynaklanan yollara başvurmadığına, özellikle de sığınağa yerleştirilme talebinde bulunmadığına" ilişkin savunmasına karşılık AİHM, 4320 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 14 Ocak 1998 tarihine kadar Türk hukukunun ev içi şiddet mağdurlarına yönelik idari ya da güvenliğe dair herhangi bir önlem öngörmediğini; hatta yasanın yürürlüğe girmesinin ardından bile bu yasanın sağladığı koruma ve yaptırımların etkili bir şekilde uygulanmadığını belirtmiştir. Ayrıca Başvurucunun sığınağa yerleştirilmesinin yalnızca geçici bir çözüm olacağını ifade eden AİHM, sığınaklarda kalan kadınların güvenliğinin nasıl sağlanacağına ilişkin resmi bir düzenlemeden de bahsedilmediğine dikkat çekmiş; durumun gereklerine göre savcılığın kadınların talebini beklemeden re'sen 4320 sayılı Kanunun öngördüğü tedbir ve önlemlere hükmetmesi gerektiğini söylemiştir.

AİHM, H.O.'nun saliverilmesinin hemen ardından Başvurucunun vücut bütünlüğüne yönelik tehditlerde bulunmuş ve Başvurucu tarafından 15 Nisan 2008 tarihinde yapılan koruma talebine karşılık karar anında hala yanıt verilmemiş olmasını da dikkate alarak; vücut bütünlüğünün ciddi şekilde ihlal edilmesine rağmen kamu görevlilerinin Başvurucuyu korumaya yönelik etkili ve caydırıcı önlemler almaması nedeniyle 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

C. 2. ve 3. Maddeyle Bağlantılı Olarak 14. Maddenin İhlal Edildiği İddiası

AİHM, 14. maddeye ilişkin mevcut içtihadını davaya uygulamadan önce ev içi şiddet bağlamında ayrımcılığın ne anlama geldiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun için de uluslararası hukukun özelleşmiş araçlarından ve kadına yönelik şiddetle ilgili kararlarından yararlanmıştır. Bu açıdan CEDAW'ın, CEDAW Komitesi'nin, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun, Belém do Pará Sözleşmesi'nin ve Amerikalararası Komisyon'un kadına yönelik şiddetin kadına yönelik ayrımcılık türlerinden biri olduğuna, kadınların ayrımcılığın her türünden uzak yaşama hakkı olduğuna ve devletin ev içi şiddet olaylarını özen yükümlülüğüne uygun olarak engellemekte ve soruşturmakta başarısızlığının ayrımcılık anlamına gelebileceğine yönelik düzenleme ve kararlarını anmıştır.

Bu anlayış ışığında Türkiye'nin ev içi şiddete yaklaşımını değerlendiren AİHM, CEDAW Komitesi'nin Türkiye'ye ilişkin 4. ve 5. periyodik raporunu da dikkate alarak 4320 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından Türkiye'de ev içi şiddete ilişkin sorunların hukuk kurallarından değil uygulamadan kaynaklandığı tespitinde bulunmuştur. Mahkeme incelemesinde, Başvurucunun sunduğu, Diyarbakır Barosu'nun ve Uluslararası Af Örgütü'nün kadına yönelik ayrımcılığı gösteren raporlarından ve bu raporlarda yer alan istatistiklerden de yararlanmıştır.

AİHM, bu araştırmaların, mağdurlar ev içi şiddet şikâyetiyle karakollara başvurduğunda polis memurlarının bu olayları "karışamayacakları aile meseleleri" olarak görmeleri nedeniyle, şikâyetleri araştırmak yerine, kadınları şikâyetlerini geri alıp eve gitmeye ikna eden bir tür "barıştırıcı" rolünü benimsediğinin görüldüğünü ifade etmiştir. Dahası, AİHM bu raporlardan yola çıkarak 4320 sayılı Kanunun uygulanmasında karşılaşılan sebepsiz gecikmelerin mahkemelerin bu yasayla ilgili talepleri aciliyeti olmayan ve/veya boşanmaya ilişkin talepler olarak ele almasından kaynaklandığı, saldırganlara yönelik mahkeme kararlarının uygulanmasında da polis memurlarının pasif tutumlarından ötürü gecikmeler yaşandığı sonucuna varmıştır. AİHM değerlendirmesine ayrıca, ev içi şiddet faillerinin, mahkemelerin gelenek-görenekler ve namus nedeniyle cezalarda indirim yapmasından ötürü caydırıcı cezalara çarptırılmadığını da eklemiştir. AİHM'ye göre bütün bu tespitler, Türkiye'de kamu görevlilerinin ev içi şiddete hoşgörüsüyle yaklaştığını ve hükümetin ileri sürdüğü yasal mekanizmaların etkili bir şekilde işlemediğini göstermektedir.

Yaptığı bu değerlendirmelerin ışığında AİHM, Başvurucunun ev içi şiddetin esas olarak kadınları etkilediğine ve Türkiye'deki genel ve ayrımcı adli pasifliğin ev içi şiddetin varlığına olanak sağlayan bir ortam yarattığına ilişkin *prima facie* delilleri ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak AİHM, hükümetin son yıllarda gerçekleştirdiği reformlara rağmen hukuk sisteminin bütünündeki tepkisizlik ve cezasızlık dikkate alındığında Türkiye'nin ev içi şiddetle mücadele etme kararlılığının olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgu Mahkemeyi, Başvurucu ve annesinin kadına yönelik ayrımcılık biçimlerinden biri olan toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağduru olduğu tespitine ve 2. ve 3. maddeyle bağlantılı olarak 14. maddenin ihlal edildiği sonucuna götürmüştür.

3. 46. Madde Uygulaması: Bireysel ve Genel Önlemler

Kararda herhangi bir bireysel önlem öngörülmemiştir. Bu bakımdan tazminatın ödenmesi yeterli olacaktır. Kararda özel olarak 46. madde uyarınca alınması gereken genel önlemler de sıralanmamıştır. Ancak kararın *obiter dictum*undan (kararın gövdesinden) kararın gereklerinin yerine getirilmiş sayılması için kadına yönelik şiddetle mücadeleyle yönelik bazı genel önlemleri çıkartmak mümkündür.³

³ AİHM Scozzari ve Giunta kararında, ihlal kararının devlete tazminat ödemekle sınırlı bir yükümlülük getirmediğini, ayrıca ihlalin giderilmesi için genel ve gerekiyorsa bireysel önlemlerin yanı sıra en kısa zamanda ihlalin etkilerini ortadan kaldırma yükümlülüğünü de getirdiğini belirtmiştir. Bkz. Scozzari ve Giunta/İtalya, Başvuru No. 39221/98; 41963/98, 13.07.2000, par. 249.

- Ev içi şiddet olaylarında somut olayın özelliklerine göre şiddete maruz bırakılan kişi şikâyetini geri alsa bile, kamu yararı nedeniyle soruşturmaya devam edilebilmesini mümkün kılan düzenlemeler yapılmalıdır (par. 138 vd.).
- Gerekli hallerde şiddete maruz bırakılan kadının talebi olmasa bile, koruyucu ve önleyici tedbirlere hükmetme yetkisi bulunan yetkililerin bu yetkilerini re'sen kullanmaları yükümlülüğü getirilmelidir (par. 148).
- Şiddet faileri hakkında etkili ve hızlı soruşturma ve kovuşturmanın gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır (par. 151).
- Sığınakların güvenli hale getirilmesi için gereken düzenlemeler yapılmalıdır (par. 172).
- Kadınların ev içi şiddet şikâyetiyle başvurduğu karakollarda polislerin konuyu "karışamayacakları aile içi bir mesele" olarak görüp kadınları şikâyetlerini geri alıp evlerine dönmeye ikna etmek üzere barıştırmacılık⁴ yapmalarının önüne geçilmelidir (par. 195).
- Ev içi şiddet olaylarıyla ilgili olarak talep edilen tedbirlere ilişkin kararların vakit geçirilmeksizin acilen verilmesi sağlanmalıdır (par. 196).
- Ev içi şiddet failerine verilecek cezaların gelenek, görenek ve namus gerekçesiyle indirilmesini ve failere caydırıcı olmayan cezalar verilmesini engelleyecek düzenlemeler yapılmalıdır (par. 196).
- Kadına yönelik şiddetle ilgili özel düzenlemelerin etkililikleri ve tam olarak uygulanıp uygulanmadıkları dikkatle izlenmelidir (par.197).
- Mahkemelerin ev içi şiddet olaylarını teşvik edici ortam sağlayan ve failerin cezasızlıktan yararlanmasına yol açan genel ve ayrımcı pasifliğinin önüne geçilmelidir (par. 198-200).

4. Opuz Sonrası İçtihat

AİHM kararlarının *erga omnes* (tüm taraflar için) etkisi nedeniyle Taraf Devletlerin kendi aleyhlerine verilen bir ihlal kararını yerine getirmiş sayılabilmeleri için aynı konuda kendilerine ya da başka bir Taraf Devlete ilişkin olarak verilmiş diğer AİHM kararlarında sayılan bireysel ve genel önlemleri de dikkate almaları gerekir. *Opuz* kararından sonra AİHM'nin karara bağladığı 11 ev içi şiddet başvurusu vardır.⁵ Türkiye'ye karşı verilmiş olan 2014 tarihli *Durmaz* kararında AİHM *Opuz*

⁴ Ayrı birer hukuki kurum olan "arabuluculuk" ya da "uzlaştırma" ile karışmaması açısından kararın orijinalinde yer alan "mediator" kelimesinin karşılığı olarak "barıştırmacılık" kavramı kullanılmıştır.

⁵ E.S. ve Diğerleri/Slovakya, Başvuru No. 8227/04, 15.09.2009; Hajduova/Slovakya, Başvuru No. 2660/03, 30.11.2010; A./Hırvatistan, Başvuru No. 55164/08, 14.01.2011; Kalucza/Macaristan, Başvuru No. 57693/10, 24.04.2012; Valiuliené/Litvanya, Başvuru No. 33234/07, 26.03.2013; Eremia/Moldova, Başvuru No. 3564/11, 28.05.2013; B./Moldova, Başvuru No. 61382/09, 16.10.2013; Mudric/Moldova, Başvuru No. 74839/10, 16.07.2013; T.M. ve C.M./Moldova, Başvuru No. 26608/11, 28.01.2014; Rumor/İtalya, Başvuru No. 72964/10, 27.05.2014; Durmaz/Türkiye, Başvuru No. 3621/07, 13.11.2014.

kararında yaptığı tespitleri tekrar ederek savcının *Durmaz* dosyasında yer alan ciddi hatalarının Türkiye’de ev içi şiddet iddialarına karşı kamu görevlilerinin pasif tutumundan kaynaklandığını belirtmiştir. *Opuz* kararından sonra karara bağlanan ev içi şiddet dosyalarından çıkan ve *Opuz* kararının gereklerinin yerine getirilmiş sayılabilmesi için alınması gereken ek genel önlemler şunlardır:

- Aynı bireyler arasında gerçekleşen birden fazla ev içi şiddet olayı bir bütün olarak değerlendirilmeli ve şiddete maruz kalan bireyin karşı karşıya olduğu risk ve ihtiyacı olan koruma bu bütünlük gözetilerek tespit edilmelidir (A, par. 76).
- Şiddete maruz kalan birey şikayetini geri alsa bile onun 2., 3. ve 8. maddeden kaynaklanan hakları arasında bir denge kurulmalı ve saldırının ciddiyetine ya da tekrarlanma olasılığına göre soruşturmanın kamu yararı için devam ettirilmesine karar verilmelidir (B, par. 54).
- Şiddete maruz bırakılanlara öngörülmuş olan koruma tedbiri kararlarının acil ve hızlı bir şekilde verilmesi sağlanmalı; gerekirse ilgili makamlara bağlayıcı bir süre sınırı konulmalıdır (*Kalucza*, par. 64)
- Ev içi şiddet olayları karşısında alınabilecek tüm tedbirlerin resmi nikâha dayanmayan birliktelikleri de kapsayacak şekilde öngörülmesi olması gerekir (*Kalucza*, par. 67).
- Koruma kararlarının gereklerini yerine getirmeyenlerin söz konusu kararlara uymasını ve tekrar şiddet uygulamasını önleyecek etkili önlemler alınmalıdır (*Eremia*, par. 62-63).

5. Bakanlar Komitesi Önündeki Süreç

Bakanlar Komitesi, *Opuz* kararını 12 Mart 2015 tarihine kadar standart izleme usulüne göre takip etmekteydi. Ancak 12 Mart 2015 tarihinde Bakanlar Komitesi, hükümetin 2005-2010 tarihleri arasında aldığı bildirdiği önlemlerin etkisiz olduğu tesbitiyle kararın gereklerinin yerine getirilmesinde yaşanan ciddi gecikme dolayısıyla *Opuz* kararını nitelikli izleme usulüne almaya karar vermiştir.⁶

Hükümet tarafından kararın uygulanmasına ilişkin olarak Bakanlar Komitesi’ne biri 17 Mayıs 2010⁷, diğeri ise 29 Haziran 2010⁸ tarihli iki eylem planı iletilmiştir. Bu eylem planlarından ilki

⁶ Bakanlar Komitesi’nin söz konusu kararı için tıklayınız: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1222/21&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEF&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1222/21&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEF&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679), Son Erişim: 15.03.2015.

⁷ 17 Mayıs 2010 tarihli eylem planı: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2208961&SecMode=1&DocId=1753898&Usage=2>, Son Erişim: 10.03.2015. Türkçe çevirisi için: <http://aihmiz.org.tr/?q=node/42&vaka=224>

⁸ 29 Haziran 2010 tarihli eylem planı: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1868065&SecMode=1&DocId=1753150&Usage=2>, Son Erişim: 10.03.2015. Türkçe çevirisi için: <http://aihmiz.org.tr/?q=node/42&vaka=113>

kararın yerine getirilmesine yönelik olarak alınan bireysel nitelikli önlemleri, ikincisi ise genel nitelikli önlemleri içermektedir. Hükümetin sunduğu ilk eylem planında, ilk derece mahkemesinin Opuz davasına ilişkin olarak haksız tahrik ve hafifletici nedenleri uygulamadan verdiği 15 yıllık hapis cezasının temyiz mahkemesi tarafından onandığı bildirilmiştir. Ayrıca 4320 sayılı Kanun kapsamında Nahide Opuz hakkında 29 Mayıs 2010 tarihine kadar alınan koruma tedbirleri sıralanmıştır. Hükümet, Nahide Opuz'un 29 Mayıs 2010 tarihindeki, artık eski kocası ve onun ailesi tarafından "doğrudan" tehdit edilmediğine yönelik beyanları dolayısıyla bu tarih itibariyle davanın bireysel önlemlere ilişkin kısmının kapatılmasını talep etmiştir.

Hükümetin ikinci eylem planında, *Opuz* kararının Türkçeye çevrilip ilgili yerlere dağıtıldığı belirtilmiştir. İkinci eylem planı, *Opuz* kararına konu olayların başladığı 1995 yılından 2010 yılına kadar kadına yönelik şiddet alanında gerçekleştirilen faaliyetleri kapsamaktadır. *Opuz* kararının 2009 tarihli olduğu düşünüldüğünde ve Türkiye bu kararla mahkûm edildiğine göre; AİHM nezdinde bu tarihten önce gerçekleştirilen faaliyetlerin kadına yönelik şiddetle mücadelede devletin sahip olduğu negatif ve pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmiş sayılmasına yetmediği açıktır. Hükümetin saydığı faaliyetler arasında 2006/17 sayılı "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" başlıklı⁹ Başbakanlık Genelgesinin yayımlanmış olması, bu genelge ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne (KSGM) verilen görev çerçevesinde gerçekleştirilen çeşitli kampanya ve eğitimleri içeren farkındalık ve duyarlılık artırıcı etkinlikler, 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı Kanun ve bu Kanunda 2007 yılında gerçekleştirilen değişiklikler, 2009 yılında TBMM bünyesinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun kurulmuş olması, 2007-2010 yıllarını kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması gibi faaliyetler bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra, *Opuz* kararında AİHM'yi ihlal sonucuna götüren olayların gerçekleştiği dönemde yürürlükte olan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun, kanunun aradığı ağırlığa ulaşmayan yaralama fiillerini şikâyeteye bağlı suç olarak düzenleyen 456. maddesinin¹⁰, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun¹¹ 86. maddesinin yürürlüğe girmesiyle değiştiği ve eşe karşı kasıtlı yaralamanın şikâyeteye bağlı suç olmaktan çıkarıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, aynı kanunun "haksız tahrik" konusunu düzenleyen 29. maddesinin, aile bireyleri ya da akrabaları tarafından öldürülen kadınlara ilişkin ceza davalarında uygulanmayacak şekilde düzenlendiği ifade edilmiştir. Ancak, aşağıda ele alınacağı gibi, uygulamada kadına yönelik şiddet davalarında, sanıklara haksız tahrik indirimi uygulanarak caydırıcı olmayan cezalar verildiği görülmektedir.

⁹ Bu genelgenin adı, Bakanlar Komitesi'ne sunulan raporda "Measures Required for the prevention of Honour Killings and Violence against Women and Children" olarak çevrilmiştir. Bu çeviride, genelgenin Türkçesinde yer alan *töre cinayeti* ve *namus cinayeti* ayrımının yer almadığı dikkat çekmektedir. Genelge için tıklayınız: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428408445.pdf>

¹⁰ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (mülga), Resmi Gazete Sayısı: 320, Resmi Gazete Tarihi: 13.03.1926.

¹¹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25611, Resmi Gazete Tarihi: 12.10.2004.

Bakanlar Komitesi, hükümetten 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”¹² da dâhil olmak üzere kararın yerine getirilmesi amacıyla alınan genel önlemlere ilişkin güncel bilgi talep etmiştir. Ancak hükümet 2010 yılından sonra Bakanlar Komitesine *Opuz* kararına ilişkin hiçbir bilgi vermemiştir.

12 Mart 2015 tarihinde gerçekleştirilen Bakanlar Komitesi toplantısında, hükümetten Başvurucunun özellikle şu anda etkili bir koruma altında olup olmadığını içeren güncel durumuna ilişkin bilgi talep edilmiştir. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi’nin onaylanmasının olumlu bir gelişme olduğu; ancak kararın gereklerinin yerine getirilmesi için ek önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Bakanlar Komitesi, hükümetten, 2015 yılına kadar alınan önlemlerin kapsamını ve etkilerini gösteren ayrıntılı bir değerlendirme ve bu değerlendirmenin sonuçları ile gerçekleştirilmesi planlanan ya da kararı uygulamaya yönelik sonuç doğuran diğer önlemleri de içeren güncel bir bilgilendirme talep etmiştir.¹³

6. Ulusal Düzeyde Alınan Genel Önlemler

A. Yasama Faaliyetleri

Opuz kararından sonra yasama düzeyinde gerçekleştirilen faaliyetlerin başında Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin¹⁴ Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin¹⁵ (İstanbul Sözleşmesi) ve 4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanunun yerine İstanbul Sözleşmesi’yle de uyumlu olması gözetilerek hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un¹⁶ kabul edilmesi gelmektedir. Bunun dışında, Anayasa’nın eşitliği düzenleyen 10. maddesinde ve Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) yapılan değişikliklerde *Opuz* kararının gereklerinin yerine getirilip getirilmediğinin belirlenmesi amacı ile sınırlı olmak şartıyla bu başlık altında değerlendirilecektir.¹⁷

¹² 6284 Sayılı Kanun için tıklayınız: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428397586.pdf> Resmi Gazete Sayısı: 28239, Resmi Gazete Tarihi: 20.03.2012

¹³ Bilgilendirme talebi için: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1222/21&Language=-lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEF&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLog-ged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1222/21&Language=-lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEF&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLog-ged=FFC679), Son Erişim: 15.03.2015.

¹⁴ Sözleşme’nin resmi çevirisinde “ev içi şiddet” kavramının yerine “aile içi şiddet” kavramı kullanılmıştır. Ayrıca Sözleşmenin adında “kadına yönelik şiddet”in “ev içi şiddet”ten önce, 6284 sayılı Kanunun adında ise “aile içi şiddet”in “kadına yönelik şiddet”ten önce gelmesi dikkat çekmektedir.

¹⁵ Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428408946.pdf>, Resmi Gazete Sayısı: 28227, Resmi Gazete Tarihi: 08.03.2012.

¹⁶ 12 nolu dipnota bakınız

¹⁷ Mayıs 2014’te Türk Ceza Kanunu’nun 102-105. maddelerinde gerçekleştirilen değişiklikler yalnızca cinsel şiddete ilişkin hükümleri içerdiğinden burada ele alınmayacaktır.

*6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik
Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve İstanbul Sözleşmesi*

1. Kanunun ve Sözleşmenin İçeriği

6284 sayılı Kanun İstanbul Sözleşmesi ile birlikte ele alındığında kadına yönelik şiddeti önlemek ve kadınları şiddetten korumak için öngördüğü çeşitli tedbirler, kararın yerine getirilip getirilmediğinin izlenmesinde önem taşımaktadır.

Opuz kararının ardından hazırlanıp yürürlüğe giren 6284 sayılı Kanunun isminde 4320 sayılı Kanundan farklı olarak yalnızca “ailenin korunması” değil “kadına yönelik şiddetin önlenmesi” ifadesi de yer almaktadır. Kanunun 1. maddesinde kadınların şiddetten korunması için evlilik birliğinin varlığının aranmaması ve Kanunun “kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi”ni amaçladığının belirtilmesi önemli bir gelişmedir. Böylece kadınların eş ya da anne oldukları için değil sadece kadın oldukları için şiddetten korunmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu bakış açısının yaygınlaşması, kadınları ailenin bir parçasından ibaret ve kadına yönelik şiddeti de aile içi özel bir mesele olarak gören anlayışa karşı çıkıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

4320 sayılı Kanunda öngörülen tedbirler, yalnızca şiddet uygulayanlara yönelik önleyici nitelikteki tedbirlerdi. 6284 sayılı Kanunda ise İstanbul Sözleşmesi ile de uyumlu olarak şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik koruyucu önlemlere de yer verilmiştir (m. 3 ve 4). Ayrıca, 4320 sayılı Kanunda sayılan tedbir kararlarına hükmetmeye yetkili merci aile mahkemesi hâkimiyken; 6284 sayılı Kanunda hâkimin yanında mülki amire ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk görevlilerine de tedbir kararı verme yetkisi tanınmıştır (m. 3/2 ve m. 5/2). Bu değişiklik sayesinde, kadınların şiddete uğradıklarında ilk başvuru yeri olarak en çok tercih ettikleri karakollarda¹⁸ koruyucu ve önleyici tedbir kararlarından geçici olarak da olsa daha hızlı bir şekilde yararlanmaları mümkün olacaktır.

6284 sayılı Kanunda, 4320 sayılı Kanuna göre çok daha çeşitli tedbirlerin öngörüldüğü ve bu tedbirlerin de sınırlı sayıda olmadığı görülmektedir (m. 3, 4 ve 5). Özellikle devletin kadına yönelik şiddeti önlemede pozitif yükümlülükleri uyarınca “geçici maddi yardım sağlanması”, “rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi”, “kreş imkânının sağlanması”, “nafaka verilmesi”, sağlık giderlerine, harç ve masraflardan, vergilerden muafiyete ilişkin ve işyerinin, yerleşim yerinin, kimlik ve diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesine ilişkin düzenlemeler; kadınların şiddete dur demesi, şiddet uygulayanla ilişkisini tamamen kesmesi ve bağımsız bir hayat kurmaya yönelmesi için teşvik edici niteliktedir. Önleyici tedbirler arasında, şiddete maruz bırakılan kişinin yakınlarının da şiddet görmesinin -örneğin *Opuz* davasında olduğu gibi bir annenin kızının kocası tarafından öldürülmesinin- önüne geçmeyi hedefleyen ve korunan kişinin yakınlarının, tanıklarının ve çocuklarının şiddete uğramamış olsalar bile koruma altına alınmasını sağlayacak hükmün (m.

¹⁸ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428409374.pdf>, Özet Rapor, Aralık 2014, Ankara, s. 25.

5/1.d) yer almış olması önemli bir gelişmedir. Benzer bir düzenleme İstanbul Sözleşmesi'nin 56. maddesinde de yer almaktadır. Ayrıca 6284 sayılı Kanun ile koruyucu ya da önleyici tedbir kararlarına uyulmaması durumunda kararın gereklerine uymamanın ağırlığına göre şiddet uygulayanın üç ila on gün arasında zorlama hapsine tabi tutulacağı düzenlenmiştir (m. 13).

Tedbir kararlarının gecikmeksizin alınabilmesi için 4320 sayılı Kanun kapsamında şiddete maruz kalan kadınların şiddete maruz bırakıldığını yetkili makamlara bildirmesi yeterli görülüyordu. Buna rağmen yaşanan aksaklıklardan ötürü AİHM, *Opuz* kararında, şiddete maruz bırakılan kadınların şiddetten korunması için öngörülen tedbirlerin hızlı ve etkili bir şekilde alınması gereğini yinelemiştir. **6284 sayılı Kanunda ise yalnızca koruyucu tedbir kararlarının delil veya belge alınmaksızın verileceği düzenlenmiş; önleyici tedbir kararları bu anlamda kapsam dışı bırakılmıştır (m. 8/3).**

6284 sayılı Kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden birisi Bakanlığa "şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği"; 7 gün 24 saat çalışan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM) kurulması görevini vermesidir (m. 14). Ayrıca, ŞÖNİM'lerin şiddete maruz bırakılan kadınları destek alabilecekleri kurumlar ve sahip oldukları haklar hakkında bilgilendirme, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapma ve Kanunun uygulamalarını izleme gibi yükümlülükleri de bulunmaktadır (m. 15). İstanbul Sözleşmesi uyarınca da şiddete maruz bırakılan kadınların hem yerelde hem de uluslararası alanda sahip oldukları başvuru imkânları, yasal olanakları ve ulaşabilecekleri destek hizmetleri bakımından bilgilendirilmesi gerekmektedir (m. 19 ve 20). Ayrıca, yine İstanbul Sözleşmesi'nin 55. maddesinin 2. fıkrası uyarınca şiddete maruz bırakılan kadınların soruşturma ve kovuşturma aşamasında sivil toplum kuruluşlarından ve ev içi şiddet konusunda uzman kişilerden destek alması gereğinin düzenlenmiş olması çok önemlidir. Bu tür bir destek, soruşturma ve kovuşturmanın etkili bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacağı gibi kadınların şiddete tekrar uğrama riskini de azaltacaktır. Bu madde uyarınca şiddete maruz bırakılan kadınlara yapılacak bilgilendirmenin; destek alabileceği kişi, kuruluş ya da kurumları da içermesi gerekmektedir.

Opuz kararında kadınların şiddetten etkili bir şekilde korunamamasının daha çok AİHM'nin "adli pasiflik" olarak ifade ettiği, uygulamada karşılaşılan sorunlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle yükümlülüklerini yerine getirmeyen kamu görevlilerine yaptırım uygulanması çok önemlidir. **Ancak ne 6284 sayılı Kanunda ne de diğer mevzuatta bu Kanun kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen kamu görevlilerine uygulanacak yaptırıma ilişkin bir düzenleme yer almaktadır.** Bu eksiklik İstanbul Sözleşmesi'nin 29. maddesinin 2. fıkrasında yer alan ve "görevini yerine getirmeyen devlet makamlarına karşı yeterli hukuksal başvuru yollarını sağlama" yükümlülüğünün de ihlalini oluşturmaktadır.

Özellikle polislerin kadına yönelik şiddet olaylarını "aile içi meseleler" olarak görmesi algısının kırılması ve kadınları barışmaya teşvik etmelerinin önüne geçilmesi bakımından, kamu görevlilerinin ihmali ya da icrai eylem ve işlemlerinden ya da eylemsizliklerinden sorumlu

tutulacaklarını bilmeleri çok önemlidir. Ancak 6284 sayılı Kanunun isminde hala “ailenin korunması” ifadesinin yer alması tam da AİHM tarafından eleştirilen bu algıyı besler niteliktedir. Yine benzer biçimde 6284 sayılı Kanunun 2. maddesinde yer alan “ev içi şiddet” tanımında evlilik bağı içerisinde olan ya da bu bağ dolayısıyla aile sayılan bireylerin açıkça koruma kapsamında olduğu belirtilmesine rağmen, resmi nikâha dayanmayan birlikteliklerde de tarafların koruma altında olduklarının açıkça ifade edilmemiş ve ev içi şiddet kavramına bu maddeden başka hiçbir yerde yer verilmemiş olması, adli pasifliği besleyecek nitelikteki dikkat çeken eksikliklerdir. Oysa İstanbul Sözleşmesi hem adında hem de içeriğinde ailenin değil kadınların korunmasına önem vermiş; ev içi şiddet kavramını açıkça resmi nikâha dayanmayan birliktelikleri de kapsayacak kadar geniş ele almıştır.

Ayrıca *Opuz* kararında AİHM’nin polislerin barıştırmacı rolü üstlenip kadınları şikâyetlerinden vazgeçirmeye ve evlerine geri göndermeye çalıştığı tespitine rağmen, **6284 sayılı Kanunda hem bir hukuki kurum olarak arabuluculuğun hem de ailenin kutsallığına dayanan ataerkil geleneklerden kaynaklanan barıştırma çabasının açıkça yasaklanmaması da adli pasiflikle mücadele iradesinin eksikliğini göstermektedir.** Oysa İstanbul Sözleşmesi’nde Sözleşmenin kapsamında yer alan şiddet eylemleri bakımından zorunlu uyuşmazlık çözümü usullerinin yasaklanması gerektiği ifade edilmiştir (m. 48/1).

2012 yılında yürürlüğe giren Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, “aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar” ile ilgili olarak arabuluculuk yapılmasını yasaklamıştır (m.1/2). Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 253. maddesi ile “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre Uzlaşmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”te kadınlara yönelik her türlü şiddet eylemi ile ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilemeyeceğini düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Söz konusu düzenlemeler uyarınca, uzlaştırmaya ancak her iki taraf da kabul ettiği takdirde başvurulabilir. Bu açıdan bu düzenlemelerin arabuluculuk, uzlaştırma gibi zorunlu uyuşmazlık çözüm usullerini yasaklayan İstanbul Sözleşmesi ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Ancak özellikle adli kolluk görevlilerinin de cumhuriyet savcısının sözlü emri ile uzlaşma teklifinde bulunabilmesine olanak sağlayan düzenlemeler¹⁹ ile AİHM’nin Türkiye’de kolluğun ev içi şiddet olaylarına “karışamayacakları aile meseleleri” olarak yaklaştığını ve barıştırmacı rolü üstlendiklerini ifade eden tespitleri birlikte düşünüldüğünde, kadına yönelik şiddet olaylarında uzlaştırmacının ilgili kanunlarda açıkça yasaklanmamış olması *Opuz* kararının gereklerinin yerine getirilmesi bakımından bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir.

Opuz davasında, yetkili mercilerin Başvurucunun ve annesinin tekrar şiddete maruz bırakılma riskini hiç değerlendirmeyerek gerekli koruyucu ve önleyici önlemleri almadıkları ve bu eksikliğin AİHM’yi 3. madde ihlaline götürmüş olan, uzun erimli ve dozu giderek artan

¹⁹ Ceza Muhakemesi Kanunu m. 253/4; Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaşmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, m. 8/1.

şiddete ortam sağladığı görülmektedir. Buna karşılık, İstanbul Sözleşmesi'nin 51. maddesinde yer alan devletlerin "risk değerlendirmesi ve risk yönetimi" yükümlülüğü 6284 sayılı Kanunda öngörülmemiştir. İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe girmesine rağmen Türkiye'de risk değerlendirmesi ve risk yönetiminin kim ya da kimler tarafından hangi faktörler göz önüne alınarak yapılacağına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

2. Kanun Uygulamaları

a. İzleme Faaliyetleri

6284 sayılı Kanunun ŞÖNİM'lerin kurulmasıyla ilgili düzenlemesi ile ŞÖNİM'lere verilen görevlerden biri de Kanunun uygulanmasını izleme görevidir (m. 14). Bu nedenle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (Bakanlık) 6284 sayılı Kanunun uygulanmasının izlenmesi ve ŞÖNİM uygulamalarıyla ilgili olarak bilgi edinme başvuruları yapılmıştır (**EK 1,2 ve 3**)²⁰. ŞÖNİM'ler henüz yaygınlaşmadığı (Ocak 2015 itibarıyla 14 ilde ŞÖNİM bulunmaktadır) ve ŞÖNİM Yönetmeliği de Kanunun yürürlüğe girmesinin üzerinden yaklaşık üç yıl geçmesine rağmen hala çıkarılmadığı için izleme faaliyeti KSGM tarafından yürütülmektedir.

Ancak eklerde yer alan bilgi edinme dilekçelerine verilen yanıtlardan, **yalnızca Kanunun sunduğu imkânlardan yararlanan kadınların sayısının kaydının tutulduğu, Kanunun uygulamalarını ve etkilerini izlemeye yarayacak asıl verilerin ise toplanmadığı anlaşılmaktadır**. Örneğin, Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra şiddete uğrayan kaç kadının yasadan yararlandığı, kaç kadının 6284 sayılı Kanun çerçevesinde yaptığı taleplerin reddedilmesi ya da süresinin uzatılmaması sonucunda şiddete uğradığı ya da ilgili makamlara başvuru yapmasına rağmen şiddetten korunamayan kaç kadın olduğu gibi sorular yanıtsız bırakılmıştır. Yine örneğin, sığınağa yerleştirilen kadın sayısı açıklanmış; ancak kaç kadının sığınağa yerleştirilmeyi talep ettiğine ilişkin bilgi verilmemiştir.

Bakanlık bünyesinde yalnızca kesinleşen tedbir kararlarına ilişkin veriler tutulduğu için, 6284 sayılı Kanunun öngördüğü tedbirlere bugüne kadar kaç kadının başvurduğu ve başvuranların bu tedbirlere hangi süreyle yararlandığı da bilinmemektedir. Bu nedenle 6284 sayılı Kanunun öngördüğü tedbirlerin başvuran kadınların ne kadarına sağlandığını izlemek mümkün değildir. Bakanlık "6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına Yönelik Etki Analizi Araştırma Projesi" yürüttüğünü ifade etmiş; ancak bu projenin hangi paydaşlarla, hangi ilkelerle ve yöntemle yapıldığına ilişkin sorular yanıtsız bırakılmıştır (EK 1).

²⁰ **Ek 1:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na 1 Ekim 2014 tarihinde "tedbir kararları" konusunda sorulan sorular (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1354826127.pdf>) ve Bakanlığın yanıtı (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428423222.pdf>).

Ek 2: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne 1 Ekim 2014 tarihinde ŞÖNİM'ler hakkında sorulan sorular (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428423482.pdf>) ve Genel Müdürlüğün yanıtı (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428423588.pdf>).

Ek 3: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na "Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik" konusunda 13 Ocak 2015 tarihli sorular (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428423926.pdf>) ve Bakanlığın yanıtı (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428424054.pdf>).

Bu haliyle tutulan ve açıklanan veriler Kanunun uygulanmasının etkili bir şekilde izlenmesine ve değerlendirilmesine imkân vermemektedir. Toplanan veriler şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmadığı gibi sadece performansı gösteren veriler toplanmakta; sorunun sistematikliğini ortaya koyacak, izleme ve değerlendirme yapmaya elverişli veriler toplanmamaktadır. Örneğin, tek başına kaç kadının Kanunun sağladığı imkânlardan yararlandığının açıklanması ama bu imkânlardan yararlanma talebi reddedilen kadın sayısının ya da koruma altında olmasına rağmen şiddete maruz bırakılan kadın sayısının bilinmemesi Kanunun etkililiğini izlemeye imkân vermemektedir.

b. Koruyucu ve Önleyici Tedbirler

6284 sayılı Kanunda düzenlenen koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasında pek çok sorunla karşılaşıldığı ve Kanunun içerdiği yeniliklere rağmen uygulamada olumlu bir değişikliğin gerçekleştiğinin söylenemeyeceği görülmektedir. Bu durumun nedenlerinin başında kadınların şiddete uğradıklarında ya nereye başvuracaklarını bilmedikleri için ya yardım alabileceklerine inanmadıkları için ya da başka nedenlerle hiçbir kuruma ya da kuruluşa başvurmuyor olmaları gelmektedir. Ayrıca kolluk yetkililerinden sığınağa yerleştirilme ya da “koruma” talep eden kadınlar arasından talebine uygun yanıt alanların yanında, kolluğun bu tür bir talep karşısında nasıl hareket edeceğini bilmediği durumlarla ya da talepleri reddedilen kadınlarla da karşılaşmaktadır.²¹ Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nın verilerine göre Türkiye’de ev içinde şiddete maruz bırakılmış kadınların %89’u hiçbir kurum veya kuruluşa başvurmamıştır. Şiddete maruz bırakılan kadınların %13’ü nereye başvuracaklarını bilmediği, %4’ü ise yardım alabileceğine inanmadığı için başvuru yapmadığını ifade etmiştir. 2008 yılı ile 2014 yılı kurumlara başvuru oranları arasında yalnızca %3’lük bir fark bulunmaktadır.²²

Bakanlık bünyesinde gerekli veriler tutulmadığı ya da tutuluyorsa bile kamuoyuyla ya da talep edenlerle paylaşılmadığı için kaç kadının tedbir kararlarından yararlandığını ya da tedbir kararlarının kadınları şiddetten koruyup korumadığını somut veriler üzerinden belirlemek mümkün değildir. Gazetelere yansıyan haberlere bakıldığında 6284 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarının uygulamada kadınları şiddetten koruyamadığı, kadınları şiddetten gerçekten koruyacak şekilde uygulanmadığı görülmektedir. **Bu yanlış uygulamaların önüne geçilememesinin en önemli sebebi ise gerekli koruyucu ya da önleyici tedbiri almayan, verilmiş koruyucu ya da önleyici tedbirleri gereği gibi uygulamayan, kadınları kocalarıyla barışmaya ve eve dönmeye teşvik eden ya da arabuluculuk yapmaya çalışan, bu konuda özen yükümlülüğü ile davranmayan kamu görevlilerinin herhangi bir yaptırımla karşılaşmamasıdır.**

²¹ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, “6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu”, s. 10. Rapor için: <https://www.morcati.org.tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari/255-6284-sayili-kanun-uygulamaları-izleme-raporu>, son erişim 10.03.2015

²² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 26.

Gazete haberleri aynı zamanda şiddete maruz bırakılan kadınların neden ilgili yerlere başvuru yapmadığını ve devletin korumasına güvenmediklerini de açıklamaktadır. **6284 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşen ve gazetelere yansıyan pek çok olayın gösterdiği gibi, can güvenliği tehlike altında bulunan kadınlara etkili koruma sağlanamaması dolayısıyla kadınlar verilen koruma kararlarına rağmen öldürülmeye devam etmektedir.** Örneğin, 20 Ocak 2015'te, hakkında koruma kararı verilmiş olan bir kadın, boşanmak istediği eşi tarafından öldürülmüştür.²³ 26 Ocak 2015 tarihinde basına yansıyan bir haberde ise eşi tarafından iki kez ağır yaralanmış olan bir kadına verilen koruma kararının polis kadını on günde bir telefonla arayıp nasıl olduğunu sorması yoluyla uygulandığı bilgisi yer almıştır.²⁴ Yine Bianet'in tuttuğu verilere göre 2013 yılında on, 2014 yılında 25 kadın koruma tedbiri altında olmasına ya da koruma talebi başvurusu yapmasına rağmen öldürülmüştür. Üstelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı devletin koruması altındaki kadınların hiçbirinin öldürülmediğini iddia etmiştir.²⁵

Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Hanovası köyünde Temmuz 2014'te gerçekleşen ve şiddete maruz bırakılan kadının ölümüyle sonuçlanan bir vaka, yasaların hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasının ve kadınların kullanabilecekleri mekanizmalara güvenmesinin önemini göstermektedir. Kocasından gördüğü şiddet sonucunda bir avukata danışan H. adlı kadın avukatının yaptığı bilgilendirme sonucunda 6284 sayılı Kanun uyarınca koruma kararı ve panik butonu için başvurmaya ikna olmuştur. Ancak kocasının kendisini çocuklarını göstermemekle ve şiddetle tehdit etmesi dolayısıyla ve de koruma kararının işe yarayacağına güvenmediği için koruma kararını talep ederken temkinli davranma gereği duymuş ve yine avukatının çabalarıyla bütün endişelerine rağmen sığınağa yerleştirilmeyi kabul etmiştir. H.'nin bir gece kaldıktan sonra avukatına "kendisini hapishanede gibi hissettiğini" söyleyerek sığınaktan ayrılıp ailesinin yanına gittiği öğrenilmiştir. Koruma talebi ve panik butonu başvurusundan sonraki iki gün boyunca mahkeme kaleminden taleplerinin sonucunu öğrenmeye çalışan avukata kararın henüz imzada beklediği gerekçesiyle bilgi verilmemiştir. H. ailesinin yanındayken kocası barışma vaadiyle gelmiştir. Ailenin de ısrarlarıyla kocası ile başbaşa kalan H., öldürülmüştür.

Olayın ardından aslında koruma kararının talebin hemen ardından çıktığı; ancak bu sırada H.'nin başvuru yollarına güvenmeyerek ailesinin yanına gitmek üzere bulunduğu şehirden ayrılması ve kararın avukata geç tebliğ edilmesi nedeniyle fiilen korumasız kaldığı anlaşılmıştır. **Bu olay, kadınların koruma mekanizmalarının kendilerini gerçekten şiddetten koruyabileceğine inanmalarının önemini göstermektedir.** Ayrıca, olayın niteliğine göre şiddete maruz bırakılan

²³ "Boşanmak İsteyen Eşini 'Polis Korumasıyken' Öldürdü", *Radikal*, 20.01.2015, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428410379.pdf>, Son Erişim: 25.01.2015.

²⁴ "Devletten 2 Kez Ölümden Dönen Kadına Telefonla Koruma: Sıkıntı Var Mı?", t24, 26.01.2015, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428410703.pdf>, Son Erişim: 26.01.2015.

²⁵ "Bakan 18 Ayda Koruma Altında Öldürülen 21 Kadından Habersiz", *Bianet*, 04.07.2014, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428411081.pdf>, Son Erişim: 26.01.2015; Tahaoğlu, Çiçek, "Erkekler 2014'te 281 Kadın Öldürdü", *Bianet*, 16.01.2015, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428411555.pdf>, Son Erişim: 09.03.2015.

kadınlarla şiddet uygulayanların iletişiminin kesilmesi ve böylece kadınların barışma gibi çeşitli vaatlerle ya da çocukların gösterilmemesi gibi tehditlerle güçsüzleştirilmesinin önüne geçilmesi de koruyucu ve önleyici mekanizmaların kullanılmasını sağlayacaktır. H., devletin kendisini kocasının şiddetinden koruyabileceğine, çocuklarıyla görüşmesinin engellenmeyeceğine inansaydı ve sığınağın koşulları daha iyi olsaydı hala hayatta olabilirdi.²⁶

6284 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği ilk dönemde koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının kadınların ihtiyaçlarından ve taleplerinden bağımsız olarak genellikle altı aylık bir süre için verildiği; ancak bu sürenin zaman içinde kısalarak 10 güne kadar düştüğü görülmektedir. Tedbir kararlarının hızlı bir şekilde tebliğ edilmediği ve uygulamada kimi zaman tebligat süresinin 10 güne ulaştığı göz önünde bulundurulursa bu kadar kısa süreler için verilen tedbir kararlarının fiilen uygulamaya girmediği anlaşılmaktadır.²⁷

Tedbir kararlarının etkisizliğinin yanı sıra, 6284 sayılı Kanunla kadına yönelik şiddet olaylarında arabuluculuk ve uzlaştırma yapılmasının yasaklanmamış olması ve polislerin kadınları barışmaya teşvik eden tavrı, karakollara başvuran kadınların buralarda şikâyetçi olmaktan vazgeçirilerek evlerine gönderilmelerine yol açmaktadır. Gazete haberlerine de sık sık yansıdığı gibi özellikle polisler aile içinde böyle olayların yaşanabileceği algısıyla ya da “kocandır döver” gibi toplumsal cinsiyet kalıplarından kaynaklanan önyargılarla hareket ederek tedbir kararı vermekten kaçınmaktadır.²⁸ E.Y., 12 Kasım 2012 tarihinde öldürülmesinden önce üç kere ölümle tehdit edildiğini söyleyerek koruma tedbiri talebiyle polise başvurmuş; ancak taleplerine karşılık etkili bir koruma sağlanmamış kadınlardan biridir. Polisler, kocasının E.Y. içindeyken evini kundaklaması olayında bile, karakolda polislerin önünde E.Y.’ye saldırması karşısında olduğu gibi hareketsiz kalmış; her polise başvurduğunda evine geri göndermiştir.²⁹

6284 sayılı Kanunun uygulamada kayda değer bir değişiklik yaratmamasının bir diğer sebebi, tedbir kararlarına aykırılık halinde Kanunun 13. maddesi uyarınca yalnızca zorlama hapsi yaptırımının öngörülmüş olmasıdır. Tedbir kararlarını ihlal edip şiddet uygulayan kaç kişiye zorlama hapsi uygulandığı bilinmemektedir. Çünkü yalnızca toplamda kaç zorlama hapsi kararı verildiğine dair kayıt tutulmakta; kadınların talebine rağmen zorlama hapsine hükmedilmeyen durumlar kayıt altına alınmamaktadır. Ancak zorlama hapsinin hâkimler tarafından tepkiyle karşılandığı ve uygulanmak istenmediği bilinmektedir.³⁰ İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi

²⁶ Dosyaya ilişkin bilgiler avukat Songül Yıldız’la yapılan görüşmeden edinilmiştir.

²⁷ Avukat Candan Dumrul ile 11 Mart 2015 tarihinde yapılan kişisel görüşme.

²⁸ Bkz. Tosun, “Şiddet Mağduru Kadına: Kocandır Döver”, Gerçek Gündem, 13.08.2014, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428411886.pdf>, Son Erişim: 27.01.2015; “Polis’Adın Çıkar Evine Git’ Deyip Ölüme Göndermiş”, Evrensel, 06.12.2013, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428412081.pdf>, Son Erişim: 27.01.2015.

²⁹ E.Y. davası ile ilgili bilgiler Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun internet sitesinden alınmıştır. Bkz. <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431508905.pdf>; (<http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431508905.pdf>) (<http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431509590.pdf>) Ayrıca bkz. “Hem Suçlu Hem Güçlü”, *Sabah*, 22.01.2013, <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431509590.pdf>, “Çocuk Gelin Cinayetinde Karar: 24 Yıl Hapis Cezası”, 23.01.2014, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428412876.pdf>. Son Erişim: 15.02.2015.

³⁰ Van Çaldıran Asliye Hukuk Mahkemesi hâkimi, davaya bakmakta olan hakim sıfatıyla 6284 sayılı

geçen yıl yaptığı açıklamada, son on ayda kendilerine başvuran 2000 kadının %80'inin şiddete uğramaya devam ettiğini belirtmiştir.³¹ Bu veri zorlama hapsinin de gereği gibi uygulanmadığını ya da şiddeti önlemeye yetmediğini göstermektedir.

6284 sayılı Kanunla ŞÖNİM'lere verilmiş olan şiddete maruz bırakılan kadınları bilgilendirme yükümlülüğü de uygulamada yerine getirilmemektedir. Bu durumun sebeplerinden birisi ŞÖNİM personelinin 6284 sayılı Kanun hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasıdır.³² Kadınlara hukuki hizmet sunmak amacıyla ŞÖNİM'lerde kadına yönelik şiddet alanında uzmanlaşmış kaç hukukçunun istihdam edildiği sorusuna Bakanlık tarafından yanıt verilmemiştir (EK 2). 7 gün 24 saat esasına göre hizmet vermesi gereken ŞÖNİM'lerin mesai saatleri dışında uzman yokluğu gerekçesiyle hizmet vermediği de uygulamada karşılaşılan sorunlardan biridir.³³ Aslında bu tür konularda ŞÖNİM'ler arasında uygulama farklılıklarının bulunduğu da not edilmelidir. Bu durum hem ŞÖNİM Yönetmeliğinin hala yürürlüğe girmemesinden hem de ŞÖNİM faaliyetlerinin denetlenmemesinden ve izlenmemesinden kaynaklanmaktadır.³⁴

Ayrıca ŞÖNİM'lerin "şiddetin sonlandırılması için çalışan ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak" yükümlülüklerini de yerine getirmediği görülmektedir. Türkiye'de şiddete maruz bırakılmış kadınlar sivil toplum kuruluşlarına ya da uzmanlara yönlendirilmediği gibi özellikle kovuşturma aşamasında kadına yönelik şiddet alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının müdahil talepleri reddedilmektedir.³⁵ Devlet kurum ve kuruluşları alanda etkili bir şekilde çalışan feminist kadın örgütleriyle işbirliği içine girmek istememektedir.³⁶ ŞÖNİM'lerin hangi sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaptığına ilişkin bilgi edinme başvurusuna Bakanlık tarafından yanıt verilmemesi de bu kopukluğu göstermektedir (EK 2).

Kanunun zorlama hapsini düzenleyen 13. maddesi hakkında, aynı eylem nedeniyle birden fazla ceza verilmesinin hukuk devleti ilkesini içeren Anayasanın 2. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, üç karşı oyla iptal istemini reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi kararı için tıklayınız: <http://aihmis.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431360095.pdf> Esas No. 2013/119, Karar No. 2013/141, Karar Tarihi: 28.11.2013, Resmi Gazete Sayısı: 28954, Resmi Gazete Tarihi: 29.03.2014.

³¹ Yur, Damla, "2 Günde 1 Kadın Şiddet Kurbanı", Milliyet, 14.04.2014, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428415989.pdf>, Son Erişim: 27.01.2015.

³² Bkz. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, s. 21.

³³ Bkz. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, s. 21.

³⁴ Kurtoğlu, Ayça-Bayrakçı, Gökçe-Ülker Gülsen, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizması: İzleme Modeli, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yayınları Dizisi: 1, 2014, Ankara, s. 29.

³⁵ Son iki yıldır kadın örgütlerinin verdiği kararlı mücadele sonucunda bazı davalarda örgütlerin müdahil talepleri kabul edilmiştir. Ancak yine de genel uygulama bu yönde değildir. Bkz. "Kadın Örgütleri Müdahil Olamadı", <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428416491.pdf>, 28.02.2012, "Kadınları Korumak İçin Erkekleri Engellemelisiniz", 21.08.2014, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428416852.pdf>, Son Erişim: 27.01.2015.

³⁶ 2007'de Başbakanlığın 2006/17 sayılı Genelgesi uyarınca oluşturulan Şiddet İzleme Komitesi'ne çok az sayıda kadın örgütü dâhil edilmiş; Komite'nin toplantılarına da az sayıda kadın örgütü davet edilmiştir. Bkz. Tahaoğlu Çiçek, "Nebahat Akkoç Şiddet İzleme Toplantısını Anlattı", 11.12.2014, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428417039.pdf>, Son Erişim: 27.01.2015.

3. Eleştiri ve Öneriler

6284 sayılı Kanunun lafzından ve uygulamasından kaynaklanan eksiklikler ya da yanlışlıklar temelde Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele kararlılığının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. **Bu kararlılık ya da siyasi irade eksikliği, AİHM’nin de İstanbul Sözleşmesi ve uluslararası hukukun ilgili diğer belgeleriyle uyumlu bir şekilde tespit ettiği üzere, kadına yönelik şiddetin kültürel ve kişisel faktörlerin ötesinde temelde yapısal bir sorun olduğu ve bu nedenle de ancak yapısal değişikliklerle ortadan kaldırılabileceği gerçeğinden yola çıkmayan parçalı ve günlük çözümler üretilmesine yol açmaktadır.** Gerek Kanunun isminde aileye yapılan vurgu gerekse de ailenin öneminden hareket eden kamu görevlilerinin herhangi bir yaptırımla karşılaşmıyor olması, bunun göstergelerindendir. **ŞÖNİM yönetmeliğinin üç yıldır yürürlüğe girmemiş olması, ŞÖNİM’lerin pilot uygulama olarak yalnızca 14 ilde açılması ve bu pilot uygulamanın iki yılı aşkın süredir devam ediyor olması da siyasi irade eksikliğine işaret etmektedir. Yapılan çalışmalar, ŞÖNİM’lerin işleyişinin, verilen hizmetlerin niteliğinin ve çalışanların konuya yaklaşımının hükümetin ve Bakanlığın aile merkezli bakış açısından çok etkilendiğini göstermektedir.**³⁷

Üstelik 6284 sayılı Kanunun amaçları arasında ya da tanımları içeren 2. maddesinde toplumsal cinsiyete ve şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden temellendiği vurgusuna hiç yer verilmemiş olması, AİHM’nin *Opuz* kararındaki kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıktan kaynaklandığı, aile yaşamının kadınların ruhsal ve fiziksel bütünlüklerinin önüne geçemeyeceği, Türkiye’de faillere örf, adet ya da namus gerekçe gösterilerek caydırıcı cezalar verilmediği gibi tespitlerinin ve eleştirilerinin dikkate alınmadığını göstermektedir.

6284 sayılı Kanundan ya da uygulamadan kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi için öncelikle Kanunun uygulanmasına ilişkin etkili bir izleme ve denetleme mekanizması şarttır. Kamuoyuna yansıyan kötü ve etkisiz uygulama örnekleri şiddete karşı çıkarak devlet koruması talep eden kadınları, faillerin nazarında daha riskli duruma sokmasının yanı sıra bu kötü uygulamalardan haberdar olan diğer kadınları da çaresizliğe ve kabullenmişliğe itmektedir. Kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet konusunda verilen çok sayıda eğitime rağmen kamu görevlilerinin 6284 sayılı Kanun ve kadınların bu Kanun kapsamında sahip olduğu haklar konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları da üzerinde durulması gereken bir sorundur. Özellikle karakollarda şiddete maruz bırakılmış kadınlarla iletişim kurmayı bilen, kadınların sahip oldukları hakları, başvurabilecekleri kurum ve kuruluşları ve kendilerine sunulabilecek destek hizmetlerini yeterince, açık ve doğru biçimde anlatabilen kişilerle muhatap olmaları çok önemlidir.

Burada uzun yıllardır kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının deneyim ve bilgisinden yararlanılması çok olumlu etki yaratacaktır. Sivil toplumun özerkliğine müdahale etmeden, kamu kurum ve kuruluşlarıyla sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle şiddete maruz bırakılan ya da

³⁷ Kurtoğlu-Bayrakçeken-Ülker, s. 30.

şiddet tehdidi altında olan kadınların bilgi ve desteğe ulaşmalarındaki en önemli araçlardan biri olan kadın danışma merkezlerinin çoğaltılması ve finanse edilmesi önem taşımaktadır. **Ancak 6284 sayılı Kanunun yapılması sürecinde kadına yönelik şiddet alanında çalışan kadın örgütlerinin uzun yıllara dayanan birikimleri sonucunda geliştirdikleri önerilerin büyük ölçüde göz ardı edilmiş olması, hükümetin kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın örgütlerini dışlayıcı tutumunun bir örneğini oluşturmasının yanı sıra 6284 sayılı Kanunun Opuz kararında öngörüldüğü şekliyle etkili bir koruma ve önleme mekanizması geliştirememiş olmasının da nedenlerinden biridir.**³⁸

6284 sayılı Kanunda da *Opuz* kararının gerekliliklerinin sınırı içerisinde kadına yönelik şiddetle mücadelenin etkililiğini arttırmaya yönelik bazı değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Koruyucu tedbirler için getirilen “delil ya da belge aranmayacağına” dair yukarıda anılan kuralın önleyici tedbirler için de getirilmesi şarttır. Şiddetin delil ya da belgelerle ispat edilmesi çok zordur. 6284 sayılı Kanunun da tanıdığı psikolojik veya ekonomik şiddetin ise belgelerle ispatlanması olanaksızdır. Kaldı ki; özellikle hayati tehlike altında olan kadınlar, şiddete uğrama risklerini ispatlayacak imkândan çoğu durumda yoksundur. Ayrıca şiddeti belgelemek için geçecek süre şiddet ihtimalinin gerçekleşmesine yol açabilir. Kadınlar önleyici tedbir talebinde bulunduklarında, içinde bulundukları riski tespit edip, o riski ortadan kaldıracak ya da en aza indirecek önlemleri almak kamu otoriterlerine düşmelidir.

Alınan tedbir kararlarının ihlali halinde faillerin mutlaka bir yaptırımla karşılaşması ve bir ihlal gerçekleştiği anda kadınların güvenliğinin sağlanması için alınan önlemlerin artırılması gerekmektedir. **Tedbir kararlarına aykırılık halinde tek yaptırım olarak sunulan zorlama hapsinin etkililiği ve amacını gerçekleştirmeye uygunluğu ise gözden geçirilmelidir.** Her ne kadar zorlama hapsinin uygulandığı süre kimi durumlarda kadınlara şiddet ortamından uzaklaşmak için vakit kazandırıyor olsa da özgürlüğü bağlayıcı bir ceza olmasına rağmen duruşmasız veriliyor oluşu ve bu cezaya karşı kanunda herhangi bir itiraz yolunun öngörülmemiş olması sorunludur. Bu itiraz yolunun kanunda öngörülmeden sadece yönetmelikle getirilmiş olması da hukuken ve uygulamada başka sorunlar yaratmaktadır. Kişinin suçu ne olursa olsun; bu tür bir ceza özgürlük hakkına aykırılık yaratmaktadır. **İstanbul Sözleşmesi’nde tedbir kararlarına aykırılık halinde “ihlallerin etkili, orantılı ve caydırıcı cezai veya diğer yasal yaptırımlara tabi olması” gerektiği hükmü (m. 53/3) yer almaktadır. Bu nedenle failleri daha çok şiddet uygulamaya itebilecek ve başka sakıncalar içerebilecek zorlama hapsi tek yaptırım olmaktan çıkarılmalı, ihlalin niteliğine ve ağırlığına özgü ek farklı yaptırımlar da öngörülmelidir.**

Tedbir kararlarının kadınları şiddetten etkili bir şekilde koruyabilmesi için kadınların ihtiyaçlarına göre ve ihtiyaç duydukları süre için verilmesi gerekir. İhtiyaç duymadıkları halde hâkimler

³⁸ 230’dan fazla kadın örgütünün bir araya gelerek oluşturduğu Şiddete Son Platformu tarafından hazırlanan gerekçeli “4320 sayılı Kadına Yönelik Her Türlü Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi, Şiddetle Mücadeleye Dair Kanun Tasarısı Taslağı” metni: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428417376.pdf>.

tarafından otomatik olarak verilen ya da kadınların ihtiyaç duyduklarından fazla ya da az süreler için öngörülen tedbir kararları kadınları psikolojik bir yük altına soktuğu gibi, şiddet uygulayanların öfkelenmesine yol açarak kadınları şiddete daha açık bir duruma getirmektedir.

Bu nedenle kadınlarla başvuruda bulundukları yerde yapılan ilk görüşme sırasında ayrıntılı bir ihtiyaç analizinin ve risk değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir. Bu analizi ve değerlendirmeyi yapacak kişilerin bu alanda uzmanlaşmış kişiler ve tercihen sosyal hizmet uzmanları arasından seçilmesi, güvenilirliklerini arttıracaktır.

Anayasa, Türk Ceza Kanunu, Belediye Kanunu ve Diğer Yasama İşlemleri

1. Anayasa

Opuz davasının ayrımcılık yasağı bakımından değerlendirildiği bölümde AİHM, Başvurucuların maruz bırakıldığı şiddetin kadınlara yönelik ayrımcılığın bir türü olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olduğunu ifade ederek CEDAW ve diğer ilgili uluslararası hukuk metinlerinde yer alan kadına yönelik şiddetin, kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinden kaynaklandığı tespitini kabul ettiğini ortaya koymuştur. Bu açıdan Anayasanın 10. maddesinde yer alan eşitlik düzenlemesi de *Opuz* kararının gereklerine uygunluk bakımından değerlendirilmelidir. Bu maddede yer alan düzenlemeye göre “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” 2010 yılında, *Opuz* kararından sonra bu fıkraya “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” cümlesi eklenmiştir. Böylece fiili eşitliğin sağlanması için devletin geçici ve özel önlemler alma yükümlülüğü güçlendirilmiştir.

Ancak kadın-erkek eşitliğinin fiilen sağlanması için *Opuz* kararında ve CEDAW’ın 5. maddesinde de yer aldığı şekliyle, toplumsal cinsiyete dayalı davranış kalıplarının ortadan kaldırılmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerektiğine ilişkin bir ibarenin Anayasanın 10. maddesine eklenmesi yerinde olacaktır. **Mevcut durumda 2010 yılında yapılan değişiklik, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için devlete yeni bir yükümlülük ya da kadınlara yeni bir güvence getirmemektedir.**

CEDAW Komitesi’nin Türkiye’ye ilişkin 2010 tarihli Sonuç Gözlemlerinde, Türkiye’de kadınlara yönelik ayrımcılığı açıkça yasaklayan bir hüküm bulunmaması eleştirilmiş ve CEDAW’ın 1. ve 2. maddesiyle uyumlu olarak kadınlara yönelik ayrımcılığı açıkça tanımlayan ve yasaklayan bir düzenlemenin yapılması tavsiye edilmiştir.³⁹ Bu tür bir yasağın 2010 değişiklikleriyle Anayasa’nın 10. maddesine eklenmemiş olması ve ayrımcılık yasağını kapsamlı bir şekilde düzenleyen herhangi özel bir düzenlemenin de bugüne kadar yapılmamış olması büyük eksikliktir. 2009 yılında hazırlanan *Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kanunu Tasarı Taslağı*⁴⁰ üzerinden altı yıl geçmesine rağmen hala son halini alamamıştır. Bu taslakta, kadınlara yönelik

³⁹ CEDAW Komitesi, Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW/C/TUR/CO/6, 16.08.2010, par. 10.

⁴⁰ Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kanunu Tasarı Taslağı için bkz. http://www.strateji.gov.tr/default_B0.aspx?id=391 ya da <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1429534668.pdf>, Son Erişim: 20.03.2015.

ayrımcılık ya da toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla ilgili genel hükümlerden ayrı hiçbir düzenleme yer almamaktadır. Kanunla kurulması öngörölmüş bulunan “Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu”nun toplumsal cinsiyet dağılımı bakımından dengeli bir dağılıma sahip olmasını sağlayacak hiçbir garanti de kanunla getirilmemiştir. Taslağın bir “gerekçe” kısmı olmaması da hükümetin meseleye titizlik ve ciddiyetle eğilmediğini göstermektedir.

2. Türk Ceza Kanunu

AlHM’yi 2. maddenin ihlal edildiği sonucuna götüren en önemli yasal düzenleme o dönem yürürlükte olan 765 sayılı TCK m. 456/4⁴¹ ile m. 460’tır⁴². Bu düzenlemeler uyarınca, Başvurucu ve annesinin yaralanmalarının ardından kendilerine verilen 10 günden az işgöremez durumda olduklarını gösteren raporlar dolayısıyla fiillerin soruşturulması şikâyeteye bağlı olmuş; ancak H.O.’nun tehditleri dolayısıyla her seferinde şikâyetlerini geri aldıkları için bu fiillerden dolayı soruşturmaya uğramamıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK, 765 sayılı TCK’nın tüm hükümlerini yürürlükten kaldırarak ve m. 86/3 uyarınca kasten yaralama suçunun üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı işlenmesi halini, yaralanmanın ağırlığına bakılmaksızın şikâyeteye bağlı olmaktan çıkarıp ağırlaştırıcı sebep olarak düzenleyerek bu alanı AlHM kararıyla uyumlu hale getirmiştir.

AlHM *Opuz* kararında ayrıca, Uluslararası Af Örgütü’nün 2004 tarihli Türkiye’de kadına yönelik şiddetle ilgili raporundan da yararlanarak ev içi şiddet faillerine gelenek, görenek ya da namus bahane edilerek caydırıcı cezalar verilmemesini eleştirmiştir. “Bu sorun, TCK’nın 29. maddesinde yer alan “haksız tahrik” kurumunun, “kasten insan öldürme” suçunu düzenleyen TCK m. 82 ve “kasten yaralama” suçunu düzenleyen TCK m. 86 ile birlikte uygulanması halinde ortaya çıkmaktadır.” Bu maddelere *Opuz* kararından sonra, kadına yönelik şiddet olaylarında faillere haksız tahrik indiriminin uygulanmayacağına ya da haksız tahrikin hangi koşullarda uygulanabileceğine ilişkin bir fıkra hala eklenmemiş, bu konuda AlHM’nin eleştirilerini giderecek başkaca bir değişiklik de yapılmamıştır. Ankara Milletvekili Aylin Nazlıaka 28 Ocak 2015’te TBMM’ye TCK m. 82’ye “Bu maddede sayılan suçlar kadın ve çocuklara karşı işlenmesi halinde tahrik ve iyi hal indirimi yapılmaz” şeklinde bir fıkra eklenmesi için kanun teklifi vermiştir.⁴³ Nazlıaka, kanun teklifinin gerekçesinde kadın cinayetlerinde kadınların “giydikleri elbiselerin rengi, makyaj yapmaları, evlerine bir saat geç gelmeleri, cep telefonu ile sıkça konuşmaları” gibi gerekçelerle faillere büyük indirimler uygulandığını ve bu indirimlerin “kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddetin artmasında etkili olduğu”nu ifade etmiştir.

⁴¹ Fıkra şu şekildedir: “Eğer fiil hiçbir hastalığı veya mutata iştigallerden mahrumiyeti mucip olmamış yahut bu haller 10 günden ziyade uzamamışsa takibat icrası mutazarrırın şikâyetine bağlı olmak şartıyla fail hakkında iki aydan altı aya kadar hapis veya 200 liradan 2500 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.”

⁴² Madde metni şöyledir: “456. ve 459. maddelerin takibat icrası şikâyeteye bağlı bulunan fıkralarında muharrer ahvalde müddeinin hüküm katileşinceye kadar davasından feragati hukuku amme davasını ortadan kaldırır.”

⁴³ Aylin Nazlıaka’nın kanun teklifine ulaşmak için: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428417698.pdf>

Haksız tahrik kurumunu düzenleyen hükmün kadına yönelik şiddet faillerinin cezasızlıktan yararlanmalarına ya da caydırıcılıktan uzak cezalar almasına yol açacak şekilde uygulamasının önüne geçecek yasal değişiklikler acilen yapılmaz. Yasal değişiklik olmadan haksız tahrik uygulamalarının içtihat yoluyla gelişmesi ve değişmesini beklemek etkili ve güvenceli bir yol değildir. **Bu çerçevede, TCK'nin 29. maddesine, kanunun belirli maddeleri kapsamında kadınlara ve çocuklara karşı işlenen fiillerde namus bahanesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği veya ayrımcılık kapsamında görülecek davranışların haksız fiil kabul edilemeyeceğine ilişkin bir düzenleme getirilmesi uygun olacaktır.**

3. Belediye Kanunu

AİHM *Opuz* kararında, sığınakların güvenliklerinin sağlanması için düzenlemeler yapılması ve gerekli hallerde şiddete maruz bırakılan kadınların buralara yönlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (par. 171). Türkiye'deki sığınaklar kapasiteleri bakımından şiddete maruz bırakılan ve bir sığınağa yerleştirilmeye ihtiyacı olan kadınların ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemektedir. Ocak 2015 itibarıyla belediyelere bağlı 33 ve sivil toplum kuruluşlarına bağlı 3 sığınak ile birlikte toplam 3382 kapasiteli 131 sığınak bulunmaktadır (EK 3). Belediyelerin sığınak açma yükümlülükleri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun⁴⁴ 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, 2012 yılına kadar büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelerin sığınak açacağı düzenlenmiştir. Haziran 2012 itibarıyla belediyelere bağlı 13 sığınak bulunmaktaydı.⁴⁵

Hali hazırda çok az sayıda belediye sığınak açmışken ve var olan sığınaklar ihtiyacı karşılamaya yetmezken, bu maddede 2012 yılında 6360 sayılı Kanunun⁴⁶ 17. maddesi ile yapılan değişiklik sonucunda Belediye Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca sığınak açılması için gerekli görülen 50.000 nüfus 100.000'e çıkarılmıştır. Oysa Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin benimsediği minimum standartlara göre her 7.500 ila 10.000 kişilik nüfusa karşılık ve her halükarda her kentte en azından bir kadının çocuğuyla birlikte kalabileceği bir sığınma yeri bulunmalıdır.⁴⁷ Ancak aynı değişiklikte önceki düzenlemenin aksine sığınak açmanın belediyeler için bir zorunluluk olarak düzenlenmiş olması ise olumlu bir değişikliktir.

⁴⁴ 5393 sayılı Belediye Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25874, Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005.

⁴⁵ Bkz. Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova'nın 7/6234 esas numaralı soru önermesine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından verilen cevap, 13.06.2012, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-6234sgc.pdf>, Son Erişim: 21.03.2015.

⁴⁶ 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 28489, Resmi Gazete Tarihi: 06.12.2012.

⁴⁷ Bkz. Avrupa Birliği Konseyi Finlandiya Başkanlığı, Temmuz-Aralık 1999, Conference of Experts – Police-Combating Violence Against Women, Kasım 1999, Jyväskylä, <http://wave-network.org/content/recommendations-eu-expert-meeting-jyv%C3%A4skyl%C3%A4-1999>; Avrupa Konseyi Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uzmanlar Grubu, EG-S-VL(97)1, Plan of Action for Combating Violence Against Women, 2000, par. 11.7, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/EG-S-VL\(97\)1_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/EG-S-VL(97)1_en.pdf).

4. Diğer Yasama İşlemleri

25 Kasım 2014 tarihinde TBMM bünyesinde kadına yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir araştırma komisyonu kurulmuştur.⁴⁸ Komisyona 21 Ocak 2015 tarihinde seçilen üyelere bakıldığında, beş erkek üyenin tamamının AKP ve MHP milletvekilleri arasından seçildiği, CHP ve HDP'den seçilen toplam beş üyenin tamamının ise kadın olduğu görülmektedir. Komisyonun başkan, başkanvekili, kâtip ve sözcüsünün AKP milletvekili olduğu; eşit temsil ilkesinin diğer tüm komisyonlarda olduğu gibi bu komisyonda da gözetilmediği dikkat çekmektedir.⁴⁹ Komisyonun çalışma süresi üyelerinin seçilme tarihinden başlayarak üç aydır. Bu durumda Komisyonun çalışmalarının 21 Nisan 2015 tarihine kadar tamamlayıp hazırladığı raporu kamuoyuyla paylaşması gerekmektedir.

B. Yürütme Faaliyetleri

AIHM'nin *Opuz* kararından sonra iki önemli idari düzenleme yapılmıştır. Bunlardan birincisi, 18 Ocak 2013 tarihli 6284 sayılı "*Ailenin Korunmasına ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği*"dir. Bir diğeri ise 5 Ocak 2013 tarihli "*Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik*"tir (Sığınaklar Yönetmeliği).⁵⁰ ŞÖNİM yönetmeliği ise uzun süredir yürürlüğe girmeyi beklemektedir. Bunların yanı sıra yürütmenin faaliyetleri arasında toplumun çok çeşitli kesimlerine ve kamu görevlilerine verilen eğitimler ile KSGM tarafından hazırlanan "*Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı*" da vardır. Ne yazık ki kamuoyuna açık olması gereken bu eylem planlarına ve bunların yıllık izleme ve değerlendirme raporlarına KSGM'nin internet sitesindeki linkler çalışmadığı için yakın zamana kadar ulaşmak mümkün değildi.⁵¹ Rapor kapsamında ayrıca Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 2007-2013 ve 2014-2018 dönemlerini kapsayan kalkınma planları da⁵² toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele perspektifleri bakımından incelenmiştir.

⁴⁸ TBMM Kararı, Karar No. 1077, Resmi Gazete Sayısı: 29194, Resmi Gazete Tarihi: 03.12.2014.

⁴⁹ TBMM Kararı, Karar No. 1080, Resmi Gazete Sayısı: 29243, Resmi Gazete Tarihi: 21.01.2015.

⁵⁰ Kadın Konukevlerinin Açılmasına ve İşbölümü Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 28519, Resmi Gazete Tarihi: 05.01.2013: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428418463.pdf>.

⁵¹ 2012-2015 ulusal eylem planı için bkz., <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428419344.pdf>, 2007-2010 ulusal eylem planı için bkz., <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428418822.pdf>. Son Erişim: 23.03.2015.

⁵² Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>; Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018): <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>. Son Erişim: 18.03.2015.

1. Düzenleyici İşlemler

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik

Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği

6284 sayılı Kanunun 22. maddesine dayanılarak hazırlanan 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği” (Uygulama Yönetmeliği), genel olarak kanun hükümlerinin tekrarından ibarettir. O kadar ki; pek çok madde aynen kanundan aktarılmıştır. Bu nedenle Uygulama Yönetmeliği, maddelerin uygulanmasının hangi usulle ve nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin somut düzenlemeler içermemekte; soyut kalmaktadır. Bu durum uygulamada çeşitli aksaklıklarla karşılaşılmasına ve kanunun etkili bir şekilde uygulanamamasına yol açmaktadır. Örneğin, “teknik yöntemlerle takip” başlıklı 37. madde kanunun 12. maddesini aynen tekrar etmekte; teknik takibin somut olarak nasıl gerçekleştirileceğini ve hangi teknik imkânların kimler tarafından ne süreyle ve nasıl kullanılacağını düzenlememektedir. Ayrıca, aşağıda örnekleri görülebilecek hukuka aykırılıklar, Uygulama Yönetmeliğinin özensizce hazırlandığını göstermektedir.

Uygulama Yönetmeliğinin zorlama hapsini düzenleyen hükmü tekrar niteliği taşımamakta; ancak bunun ötesinde **kanunla düzenlenmemiş bir hususun yönetmelikle düzenlenmiş olması nedeniyle hukuka aykırılık yaratmaktadır**. Yukarıda yasama faaliyetleri başlığı altında 6284 sayılı Kanunda zorlama hapsine ilişkin bir itiraz yolu öngörülmemiş olması kişinin özgürlük hakkına müdahale anlamına geleceği için eleştirilmiştir. Uygulama Yönetmeliğinin 34. maddesi ile kanunu aşan bir şekilde zorlama hapsine karşı aile mahkemesine itiraz yolu öngörülmüştür. **Kanunla düzenlenmemiş bir hususun yönetmelikle düzenlenmesi hukuk kuralları arasındaki hiyerarşiye aykırı olmasının ötesinde; zorlama hapsine itiraz edildiği durumda aile mahkemesi hâkimi tarafından karar verilmeye dek şiddete maruz bırakılmış kadının güvenliğinin nasıl sağlanacağı, bu süre içinde tedbir kararının tekrar ihlal edilmesinin nasıl önleneceği gibi hususlarda yönetmeliğin sessiz kalmış olması çok sakıncalıdır.**

Şiddete maruz bırakılmış kadınların genellikle ilk başvuru yerleri olan karakollarda görevli personelin ve kadına yönelik şiddet alanında faaliyet gösteren bütün kolluk personelinin toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip, bu alanda temel eğitimden geçmiş olması kadına yönelik şiddetle etkili mücadele bakımından önem taşımaktadır. *Opuz* davasında karşımıza çıkan hoşgörülü tutum ve arabuluculuk girişimlerini önlemek açısından, kolluk personelinin temel bir toplumsal cinsiyet ve kadının insan hakları eğitimi almış olması kanun koyucu tarafından da önemli görülmüştür. 6284 sayılı Kanunun “kolluk görevleri” başlıklı 11. maddesinde bunu sağlamaya yönelik bir düzenleme bulunmaktadır. Ancak Uygulama Yönetmeliğinin aynı başlıklı 36. maddesinin 2. fıkrasında, söz konusu kolluk personelinin “özellikle çocuk ve kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim almış personel arasından belirlen(eceği)” şeklindeki düzenleme, Kanunda bulunmayan “özellikle” kelimesinin Uygulama Yönetmeliğine eklenmiş olması dolayısıyla Kanunun amacının dışına çıkmıştır. Çünkü böylece Kanuna aykırı bir şekilde bu alanlarda eğitim almamış kişilerin de kolluk hizmetlerini yerine getirmesinin yolu açılmaktadır.

Uygulama Yönetmeliğinin içerdği bir başka sorun ise gizlilik kararlarıyla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. 6284 sayılı Kanun uyarınca “Gerekli bulunması halinde, tedbir kararı ile birlikte talep üzerine veya re’sen, korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri tüm kayıtlarda gizli tutulur” (m. 8/6). Uygulama Yönetmeliği ise gizlilik şerhlerinin “tedbir kararının süresinin sona ermesini takip eden on beşinci gün MERNİS veri tabanından silin(eceğini)” belirtmektedir (m. 32/6). Tedbir kararları en fazla 6 ay için verilebilmekle birlikte uygulamada genellikle 1-2 aylık süreler için verildikleri bilinmektedir.⁵³ Gizlilik şerhinin silinmesi için tanınan sürenin kısalığı, uygulamada yaşanabilecek gecikmeler nedeniyle kadınların tekrar tedbir kararı alıncaya ve gizlilik şerhi koyduruncaya kadar şiddete maruz bırakılma riskiyle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Şiddet faillerinin pek çok durumda kadınlara, işyeri adreslerinden, sağlık hizmetlerinden yararlandıkları adreslerden ya da diğer resmi işlerine ilişkin bilgilerden veya çocuklarının okul kayıt bilgilerinden ulaştıkları gerçeği karşısında gizlilik kararının büyük önem taşıdığı; ancak Uygulama Yönetmeliğindeki süre kısıtlamasının bu yasal korumayı zayıflattığı ve özen yükümlülüğü bakımından aykırılık yarattığı görülmektedir.

2012 yılında 6284 sayılı Kanun ile teknik takip mümkün hale gelmiştir. KSGM ile Emniyet Genel Müdürlüğü ve Avea arasında imzalanan protokoller uyarınca Bursa ve Adana’da teknik takip pilot uygulamaları başlatılmıştır. 6284 sayılı Kanunda teknik takibe ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiş olmasına rağmen hala bu konuda bir yönetmelik çıkarılmamıştır. Teknik takip panik butonları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Panik butonu uygulaması şiddete maruz bırakılan kadın şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali olan kişiyle karşı karşıya geldiğinde en yakın kolluğun kadının olduğu yere ulaşmasını sağlamayı amaçlayan bir teknolojidir.

Ancak gerek alt yapı ve personel yetersizliği gibi eksikliklerden dolayı yaşanabilecek aksaklıklar gerekse ancak şiddete maruz bırakılmış kadın ile şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali olan kişinin karşı karşıya geldiği andan sonra kullanılabildiği için panik butonu eleştirilmektedir. Bunun yerine şiddet uygulayanın ya da uygulama ihtimali bulunanın korunan kadına yaklaşp yaklaşmadığının tespit edilerek bu yakınlığa göre harekete geçmeyi sağlayan elektronik bileklik gibi teknik takip yöntemlerinin tercih edilmesi daha güvenceli olacaktır.⁵⁴ Ayrıca, teknik takibe imkân veren uygulamaların kadınları şiddetten korumada kullanılabilecek önlemlerden biri olduğu, tek başına sorunu çözmeyeceği ve diğer önlemlerle birlikte uygulanması gerektiği; ancak hızla harekete geçmeyi sağladığı için önem taşıdığı unutulmamalıdır.

⁵³ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı çalışanı Açelya Uçan ile Eylül 2014’te yapılan yapılan kişisel görüşme

⁵⁴ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam, 17 Şubat 2015’te TBMM Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada, panik butonu uygulamasının tek başına yetersiz olduğunu tespit ettiklerini ve Mart 2015’ten itibaren şiddete maruz bırakılan ve şiddet uygulayanı aynı anda izlemeye olanak veren elektronik bileklik sistemine İzmir ve Ankara pilot illeriyle sınırlı olarak geçeceklerini duyurmuştur. 17 Mart 2015 itibarıyla henüz bu uygulamaya geçilmemiştir. Bkz. “Şiddete Karşı Önce Ankara ve İzmir’de Uygulanacak”, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428419733.pdf>. Son Erişim: 17.03.2015.

KSGM'ye yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen yanıtta, yönetmelik çalışmalarına ilişkin ve teknik takibin tüm illere yaygınlaştırılması için yapılan çalışmalarla ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Yine, teknik takip uygulamasının izlenmesi için teknik takip talep eden ve hakkında teknik takip kararı verilen kadınların sayısına ve bu kadınlardan kaçının tekrar şiddete uğradığına ilişkin sorular da yanıtı bırakılmıştır. Bu nedenle panik butonu uygulamasının nasıl sonuç verdiği bilinmemektedir. Ayrıca aynı bilgi edinme başvurusunda, pili biten panik butonlarının şarj edilmesi için İstanbul'a gönderildiği duyurunun doğru olup olmadığı ve eğer doğruysa bu arada geçen süre içinde kadınların güvenliğinin nasıl sağlandığı sorulmuştur. Bakanlık bu duyumu yalanlamadığı gibi bu konuda herhangi bir bilgi de vermemiştir (EK 4).⁵⁵

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik

1. Somut düzenlemeler

2013 yılında Sığınaklar Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesiyle 1998 tarihli “*Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği*” ve 2001 tarihli “*Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği*” yürürlükten kaldırılmış ve bu alanda bir düzenleme bütünlüğü sağlanmıştır. Bu yönetmelikle şiddete maruz bırakılmış kadınların barınmaları için özelleşmiş mekânlar olan sığınakların ve ŞÖNİM’lerin, şiddete maruz bırakılmış kadınların barınma haklarıyla ilgili görev ve yetkilerine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

Sığınaklar Yönetmeliğinde ilgili diğer düzenlemelerin aksine, çalışanların uzlaşma teklif edemeyeceğine ve arabuluculuk yapamayacağına ilişkin açık bir hüküm bulunmaktadır (m. 4/3.ğ). *Opuz* kararında, sığınaklarda kalan kadın ve çocukların güvenliğinin nasıl sağlanacağına ilişkin düzenleme eksikliği olduğu tespiti yer almaktadır. Sığınaklar Yönetmeliği ile sığınakların adres ve telefon bilgileri ile kadınların, çocukların ve sığınak çalışanlarının kişisel bilgilerinin gizli tutulması esası benimsenmiştir (m. 4/3.h). Ayrıca, sığınak binasının riski en aza indirebilmek ve acil durumlara hızlı müdahaleyi sağlayabilmek amacıyla “resmi kurumlara ulaşımı kolay, dış güvenliği etkin olarak sağlanabilen, kolluk birimlerine yakın yerlerde” yer alması kuralı getirilmiştir (m. 8).

Kadınların sığınağa kabulleri sırasında gerekli görülürse hayati tehlikelerinin bulunup bulunmadığına dair kolluk tarafından bir risk değerlendirme raporu hazırlanacaktır (m. 12/5.e). Çocukların sığınaklara kabul edilebilmesi bazı şartlara bağlanmıştır. Buna göre, on sekiz yaşından küçük çocuklar sığınağa kabul edilecektir (m. 13/1).⁵⁶ On iki yaşından büyük erkek çocuğu veya engelli çocuğu bulunan kadınlar içinse can güvenliği riski olmamak kaydıyla kira ve iâşesi

⁵⁵ **EK 4:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na “teknik takip” konusunda sorulan sorular (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428424866.pdf>) ve Bakanlığın yanıtı (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428424950.pdf>).

⁵⁶ Ancak Sığınaklar Yönetmeliğine göre, uygun görülürse bu çocuklar annelerinden ayrılarak bir sosyal hizmet kurumuna da yerleştirilebilirler (m. 1/a). Sığınaklar Yönetmeliğinin ilgili maddesinin lafzından bu yerleştirme işlemini hakkında kadınların söz hakkı olmadığı, kararın sosyal çalışmacı ile çocuk gelişimci tarafından verildiği anlaşılmaktadır.

karşılanmak üzere sığınağa yakın bir çevreden ev kiralanması yoluna gitme imkânı vardır (m. 13/1.c). Ancak uygulamada bu durumdaki kadınların sığınağa yerleştirilmediği, ev kiralanması imkânı hakkında bilgilendirilmediği ve şiddet ortamına geri gönderildiği görülmektedir.⁵⁷

Sığınaklar Yönetmeliğinde sığınak binasının güvenliğinin sağlanması için parmaklıklı pencereler, alarm sistemi, numarası görünmeyen telefon hattı gibi gerekliliklerin yanı sıra can güvenliği tehdit altında bulunan kadınlar ve beraberlerindeki çocuklar için kolluk koordinasyonunda bir yıl için tedbir planı hazırlanması öngörülmüştür (m. 16 ve 18). **Ancak Sığınaklar Yönetmeliğinde kadınların can güvenliklerinin tehdit altında olup olmadığını kimin, hangi kriterlere göre, ne kadar sürede belirleyeceğine ve bu durumun hangi periyotla gözden geçirileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.** Bu eksiklik, Türkiye'deki sığınakların, *Opuz* kararında da belirtildiği gibi, kadınlar ve çocuklar için güvenli barınma yerleri olduğunu kabul etmeyi imkânsız kılmaktadır. Bakanlık, yaptığımız bilgi edinme başvurusuna cevabında sığınakların güvenliklerinin sağlanması için Sığınaklar Yönetmeliği dışında başka bir mevzuat bulunup bulunmadığı sorusunu yanıtızsız bırakmıştır (EK 3).

Ayrıca Sığınaklar Yönetmeliğine göre bir sığınağa yerleştirilmek için kadınların bireysel olarak ŞÖNİM'e, kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili birimlerine veya kolluğa başvuru yapması gerekmektedir (m. 11). Örneğin şu halde, bir kadın örgütüne şiddete uğradığı ve sığınak ihtiyacı olduğu gerekçesiyle başvuru yapan bir kadın, bu örgüt tarafından sığınağa yerleştirilemeyecektir. Kadınların buralara bireysel olarak erişiminin kolay olmadığı durumlarda, sığınak ihtiyacını belirtmesi halinde durumun gereklerine göre muhatap olduğu kişi ya da birim tarafından bir sığınağa yerleştirilmesi için gerekli girişimlerin yapılacağına ilişkin bir ibarenin Sığınaklar Yönetmeliğinde yer alması kabul mekanizmasını da hızlandıracaktır.

Ayrıca sığınağa yerleştirilme kararının yalnızca idare tarafından verilebilecek olması sivil toplumun bu konudaki söz hakkını tamamen görmezden gelmesinin yanı sıra idare ile sivil toplum arasındaki ilişkiye de aykırıdır. Çünkü mevcut durumda sivil toplum kuruluşlarına ya da belediyelere bağlı olan sığınaklara kabul yapılabilmesi için idarenin izin vermesi gerekmektedir. Her ne kadar Bakanlığa yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen yanıtta (EK 1) sığınağa yerleştirilmek üzere başvuruda bulunan tüm kadınlara barınma hizmeti verildiği ifade edilmiş olsa da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın raporunda yer alan ve başvuru kadınların anlatımlarına dayanan bulgular bu ifadeyi yalanlar niteliktedir.⁵⁸

2. Eleştiri ve Öneriler

Yönetmeliğin adında "sığınak" yerine "konukevi" kavramının tercih edilmiş olması, keza 6284 sayılı Kanunda her iki kavramın da hiç kullanılmayarak yalnızca "barınma yeri"nden bahsedilmiş olması eleştiriye açıktır. Çünkü sığınaklar kadına yönelik şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik

⁵⁷ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, s. 20.

⁵⁸ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, s. 20.

barınma, rehabilitasyon, meslek kazandırma, güçlendirme gibi işlevleri gerçekleştirecek, şiddete maruz bırakılmış kadınlarla ve çocuklarla çalışma konusunda uzmanlaşmış kişilerin hizmet vereceği özelleşmiş mekanlardır. Bu nedenle herhangi bir “konukevi” ya da “barınma yeri”, sığınağın yerine getireceği hizmetleri sağlayamaz. Dolayısıyla şiddete maruz bırakılmış kadınların barınacağı mekânlardan bahsederken sığınmaevi ya da sığınak kavramının kullanılması daha yerinde olacaktır.

Sığınağa yerleştirilen kadınlardan can güvenliği tehdit altında olanlar için öngörülen tedbir planlarının nasıl hazırlanacağını Kanunun uygulamasını somutlaştırmak amacıyla yapılan yönetmelikte düzenlenmemiş ve bu alanın boş bırakılmış olması büyük eksikliklerdir. Bakanlığa yaptığımız bilgi edinme başvurusunda bu hususlarla birlikte bugüne kadar kaç tedbir planı hazırlandığı, kaç tedbir planının süresinin durumun özelliğine göre bir yıl daha uzatıldığı, kadınların kendileri hakkında tedbir planı hazırlanmasını isteme haklarının olup olmadığı ve varsa bunu hangi kurumdan isteyecekleri soruları sorulmuştur (EK 3). Bakanlık bu soruların hiçbirine yanıt vermemiştir. Buna ek olarak, sığınaklarda kalan kadın ve çocuklardan can güvenliği tehlike altında bulunanların tespit edilerek haklarında tedbir planı hazırlanmasına ilişkin düzenlemenin nasıl uygulandığının izlenmesi amacıyla sorulan, kadınların ve çocukların can güvenliği riski bulunup bulunmadığının hangi kriterlere göre ve kim tarafından belirlendiği sorusuna da yanıt verilmemiştir (EK 3).

Şiddete maruz kalan kadınların ihtiyaçlarını tek bir yere başvurarak hızlı ve etkili biçimde gidermeleri amacıyla öngörülmüş olan ŞÖNİM sisteminin, sığınaklar söz konusu olduğunda da iyi işlemediği görülmektedir. Uygulamada sığınağa yerleşebilmek için en hızlı ve sonuç alınabilir çözümün kolluğa yapılan başvuru olduğu, ŞÖNİM'lere başvuran kadınların bile gerekmediği halde kolluğa yönlendirildiği örnekler görülmüştür.⁵⁹ **Bu duruma rağmen belediyelere ya da sivil toplum kuruluşlarına bağlı bütün sığınakların merkezi olarak ŞÖNİM'lere bağlanmış olması, kadınların barınma ihtiyaçlarının daha geç karşılanmasına neden olmasının yanı sıra; sığınağa yerleşmek isteyen tüm kadınların danışma merkezlerinde çalışan uzman kadınlar yerine ŞÖNİM personeli ile ya da karakollardaki kolluk görevlileriyle muhatap olmaları zorunluluğunu yaratmaktadır.** Öte yandan zaten çok az sayıda ilde bulunan ŞÖNİM'lerin bulundukları ilin ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede olmaması dolayısıyla karakollara yönlendirme yapmadan çalışabilmelerine de olanak yoktur.

Sığınakların sayıca çok yetersiz olmasının yanı sıra sığınakların fiziksel koşullarının ve sığınaklarda sunulan hizmetlerin yetersizliği de ayrı bir sorundur. 2009-2011 döneminde yapılan bir araştırma, fiziksel koşullar ve mekânsal özellikler bakımından araştırma kapsamındaki 10 ilden yalnızca bir tanesinde uluslararası standartlara uygun bir sığınak bulunduğunu göstermiştir. Bu araştırmaya göre, sığınak yöneticileri sığınakların standartlarının yüksek olmasının kadınları eve dönmekten vazgeçireceği düşüncesiyle hareket etmekte ve bu nedenle özendirici olmamak adına asgari

⁵⁹ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, s. 20.

hizmetlerin sunulmasının yeterli olacağına inanmaktadır.⁶⁰ 2010 yılında yapılan ve o zamandan bugüne sığınakların koşullarının iyileştirilmesine bütçe ayrılmadığı için bulgularının çok fazla değişmediği öngörülebilecek bir çalışmaya göre, Türkiye'deki sığınaklarda kimi zaman 20 kadının kaldığı yatakhaneler ve çok sayıda kadının birlikte kullandığı banyo ve mutfaklar mevcuttur. Kadınların yalnız kalabilecekleri ya da kendileriyle yapılacak görüşmelerde kullanılabilecek ayrı odalar bulunmamaktadır. Kışın ısınma yazın ise soğutma problemleri yaşanmaktadır. Ayrıca çoğu sığınağa hafta sonları ve geceleri giriş yapılamamaktadır.⁶¹

Oysa sığınakların kadınların şiddetten uzak bir yaşam kurabileceklerini hissedebilecekleri, güçlendirici, onları yeni bir hayat kurmaya hazırlayan ve ihtiyaç duydukları sürece kalabilecekleri yerler olmaları gerekir. Şiddete Karşı Kadınlar-Avrupa (WAVE) grubunun yaptığı bir çalışmaya göre sığınaklarda kadınların bağımsız yaşamlarının sağlanması için mümkün olduğunca her kadına çocuklarıyla kalabileceği bir oda tesis edilmeli ve aynı banyoyu paylaşan en fazla iki kadının olmasına dikkat edilmelidir. Sığınakların 7 gün 24 saat hizmet vermesi sağlanmalıdır.⁶² Sığınakların fiziksel koşullarına ilişkin ulaşılabilir en güncel bilginin 2010 yılına ait olması da dikkat çekicidir. **Bakanlığın internet sitesinden sığınakların fiziksel koşullarına ilişkin verilere ulaşılamamaktadır. Kadına yönelik şiddet alanında izleme ve değerlendirme yapılabilmesi için bakanlığın bu verileri toplaması ve kamuoyuyla şeffaf bir biçimde paylaşması gerekmektedir.**

2. Birel İşlemler

Eğitim Faaliyetleri

Hükümet, Bakanlar Komitesine ilettiği raporda, KSGM'nin polisler, hâkim ve savcılara, aile mahkemelerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarına ve sağlık personeline kadına yönelik şiddetle mücadele amaçlı eğitim verdiğini belirtmiştir. KSGM ile ilgili kurumlar arasında imzalanan protokoller uyarınca verilen eğitimler bunlarla da sınırlı değildir. Kimisi *Opuz* kararından önce başlamış ve hala devam etmekte olmakla birlikte, çok sayıda din görevlisine, emniyet ve jandarma personeline, zorunlu askerlik hizmetini gerçekleştirenlere, bizzat şiddete maruz bırakılmış kadınlarla çalışanlar başta olmak üzere pek çok kamu görevlisine "Toplumsal Cinsiyet ve Medya Atölyeleri" aracılığıyla; iletişim fakültesi öğrencilerine, mülkiye başmüfettişlerine, kaymakam adaylarına, aile ve sosyal politikalar il müdürlüklerinde ve ŞÖNİM'lerde çalışan personele toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddetle mücadeleyle yönelik eğitimler verilmiştir.⁶³

⁶⁰ Sallan Gül, Songül, Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 97.

⁶¹ Tosun, Zehra-Öztürk, Aslıhan Burcu (der.), Kadın Sığınmaevi Modelleri: Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Aralık 2010, s. 55 vd.

⁶² Eyüboğlu, Beril (yay. haz.), Şiddetten Uzakta Bir Sığınak Nasıl Kurulur? Nasıl Yürütülür?, Mor Çatı Yayınları, Aralık 2007, s. 43 vd.

⁶³ Bkz. 2007-2010 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı.

Eğitimlerin hem süresi hem içeriği hem de bağımsız uzmanlar tarafından verilmesi önem taşımaktadır. Ancak bu bilgilerin yanı sıra; eğitimlerde ölçüt olarak kullanılan asgari bazı standartların olup olmadığının ve varsa bu standartların neler olduğunun bilinmemesi hem şeffaflık bakımından hem de eğitimlerin etkililiği bakımından şüphe yaratmaktadır. *Opuz* kararında da belirtildiği üzere Türkiye’de kadına yönelik şiddetin aileyi ilgilendiren bir mesele olduğuna ilişkin yaygın bir inanç bulunmaktadır ve bu inanç hem şiddeti beslemekte hem de onu görünmez kılmaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla çıkarılan kanunların isimlerinde bile temel amacın ailenin korunması olduğu görülmektedir. Yine, 2011 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın kaldırılıp yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmuş olması hükümetin kadınların haklarını aile kavramı çerçevesinde ve sınırlılığında değerlendirdiğini, kadınlara bir aile ferdi olmalarının ötesinde birey olarak saygı duymadığını göstermektedir. Soruna bu şekilde yaklaşan Bakanlığa bağlı KSGM’nin⁶⁴ verdiği bu eğitimlerde; konuya ailenin korunması perspektifiyle mi toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle mi yaklaşıldığı, eğitimlerin kimler tarafından verildiği, eğitimlerin hem meslek öncesi hem de meslek içi eğitimler olmak üzere süreklilik içerip içermediği önemli bir soru işaretidir. Bu eğitimlerin *Opuz* kararının gereklerinin yerine getirilmesine hizmet edebilmesi açısından bu tür soruların yanıtı çok önem taşımaktadır.

Ayrıca eğitimi alanlar bakımından ne gibi değişiklikler gerçekleştiği izlenmediğinden bu eğitimlerin etkisini ölçmek mümkün değildir; buna yönelik çalışmalar yapılmamıştır. Bu durum hem kaynak israfına hem de yüzeysel yaklaşımlar ve etkisiz yöntemlerle sorunun özünün etrafında dolaşılmasına yol açmaktadır. Böylece sorunun gerçekten çözülmesi giderek imkânsızlaşmaktadır.

Son olarak; bu eğitimlere katılacak personelin kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili olabilecekleri birimlerde mi çalıştıkları, bu birimlerde bulunma sürelerinin ne olduğu, başka birimlere atanmaları söz konusuysa yerlerine gelenlerin eğitim almış personel arasından seçilmesine özen gösterilip gösterilmediği gibi eğitimlerin etkinliğini ve etkililiğini değerlendirmemize yarayacak veri de toplanmamaktadır. Örneğin, Bakanlığa yapılan “ŞÖNİM’lerde çalışan personelin kadına yönelik şiddet alanında uzmanlığının olup olmadığını ve bu uzmanlığın hangi kriterlere göre belirlendiğine” ilişkin bilgi edinme başvurusuna Bakanlık tarafından hiçbir yanıt verilmemiştir (EK 2).

ŞÖNİM’lerde çalışan ancak taşeron firma mensupları gibi Bakanlık personeli olmayan kişilerin de temel eğitimlerden geçmesi gerekliliği ise hiçbir yerde düzenlenmemiştir. Oysa ŞÖNİM’lerde ya da sığınaklarda çalışan bütün personelin kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eğitimlerini alması gerekir. Buna rağmen, Bakanlığın hali hazırda yürütmekte olduğu projelerde devlet personeline verilecek eğitimler hala büyük bütçe kalemlerinden birini oluşturmaktadır.⁶⁵

⁶⁴ 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan ancak daha sonra kadın örgütlerinin ve feministlerin mücadelesi sonucunda Başbakanlığa bağlanarak daha özerk bir statüye kavuşan KSGM, 2011 yılında 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile bu Bakanlığa bağlı bir hizmet birimi haline getirilmiştir.

⁶⁵ Bkz. “Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi”, Proje Süresi: 27.12.2013-27.12.2016, <http://www.siddetlemuca->

6284 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra bir ay içerisinde kanunun uygulanmasına ilişkin 2012/13 sayılı bir genelge yayınlanmıştır.⁶⁶ Bu genelge ile ŞÖNİM bulunmayan illerde 6284 sayılı Kanunla ŞÖNİM tarafından yerine getirileceği belirtilen hizmetleri Bakanlığın il ve İlçe müdürlüklerinin yerine getireceği düzenlenmiştir. Bu müdürlüklerde görev yapan ya da yapacak olan personelin niteliğine ve kadına yönelik şiddet alanındaki uzmanlığına ilişkin herhangi bir belirleme yoktur. Buralarda görev yapan personelin uzmanlık alanına ve il ve ilçe müdürlüklerinde kadınların görüşebileceği bir psikolog ya da sosyal hizmet uzmanı bulunup bulunmadığına ilişkin bilgi edinme başvurusu yanıtsız bırakılmıştır (EK 2). Ayrıca ŞÖNİM’lerin tanıtılması konusundaki eksiklik bu birimler bakımından da geçerlidir. Kadınlar bu birimlerin başvurabilecekleri merciler olduğunu bilmemektedir.⁶⁷

Aşağıda ele alınan ulusal eylem planları, son yıllarda din görevlilerine verilen eğitimlerde bir artış olduğunu göstermektedir. Oysa eğitimlere ayrılan bütçenin mümkün olduğunca çok çeşitli aktörleri kapsayacak şekilde dağıtılması gerekir. Önceki eylem planı döneminde gerçekleştirilen eğitimlerin sonuçları bu farkı açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre; 2007-2010 döneminde 71.000 polise, 65.000 sağlık personeline, 326 aile mahkemesi hâkimine eğitim verilmiştir. Bu dönemde eğitim verilen din görevlisi sayısı ise 17.000’dir. Ancak son ulusal eylem planında, 2015 yılına dek bu sayının 100.000’e ulaşmasının planlandığı belirtilmiştir.⁶⁸

Bakanlık ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2011 yılında imzalanmış ve 2013 yılında da genişletilerek revize edilmiş süresiz iki ayrı protokol bulunmaktadır. Din görevlilerine verilen eğitimler bu işbirliği protokollerine dayanarak gerçekleştirilmektedir. Bu protokollere bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, kadınların insan haklarından, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıktan neredeyse hiç bahsedilmediği; ancak ailenin korunması, güçlendirilmesi, boşanmaların önlenmesi, aile eğitimlerinin ve danışmanlıklarının verilmesi gibi amaçların öncelendiği görülmektedir.⁶⁹

Türkiye’nin siyasi ortamında, din görevlileri ve dini değerler aracılığıyla kadına yönelik şiddetin ortadan kalkmasının şartı olan toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma ya da toplumsal cinsiyete dayalı rollerin üstesinden gelme koşullarının gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde oluşturulan Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına sorulan ve

dele.net/tr/proje-hakkinda/proje-aktiviteleri-1. Son Erişim: 21.01.2014.

⁶⁶ Genelge için: <http://aihmis.org.tr/?q=node/42&vaka=114>

⁶⁷ İstatistikler için bkz. 18 numaralı dipnot.

⁶⁸ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı (2012-2015), s. 15.

⁶⁹ Önceden Bakanlığın internet sitesinden ulaşılabilen bu Protokollere ait linkler artık çalışmamakta (bkz. http://www.aile.gov.tr/upload/mce/mevzuat/26.102011dibaile_ve_sosyal_politikalar_bkn_protokolson.pdf); Bakanlığın yapmış olduğu diğer işbirliği protokollerine ise “diğer mevzuat” sekmesi altında hala ulaşılabilir (bkz. <http://www.aile.gov.tr/mevzuat/mevzuat>). 2011 tarihli Protokol (<http://aihmis.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1429537381.pdf>); 2013 tarihli Protokol (<http://aihmis.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1429538765.pdf>). Son Erişim: 19.03.2015.

basında yer bulmuş sorulara bakıldığında⁷⁰ bu büroların “kadın danışma merkezi” gibi çalıştığı anlaşılmakla birlikte; çalışanların bu alanda uzman ve eğitim almış kişilerden oluşmadığı göze çarpmaktadır. Böylece kadınlar, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık konularında uzman olmayan; vaiz, murakıp, din hizmetleri uzmanı, din eğitimi uzmanı ve Kur’an kursu öğreticileri ile muhatap olmak zorunda kalmaktadır.⁷¹

Ulusal Eylem Planları

KSGM bugüne kadar ikisi kadına yönelik şiddetle mücadele hedef ve stratejilerini ve biri toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için benimsenen hedef ve stratejileri içeren toplam üç eylem planı hazırlamıştır. KSGM tarafından 2007-2010 tarihleri arasında geçerli olmak üzere hazırlanan ilk “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı”ndan sonra geçerli olacak ulusal eylem planı ancak 2012 yılında açıklanmıştır. Benzer bir şekilde 2013 yılında süresi dolan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” 2015 Şubat ayı itibarıyla hala yenilenmemiştir.⁷² Yine, Bakanlığın yürütücülüğünde Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından hazırlanan “Türkiye’de Aile İçi Şiddet Araştırması” kamuoyuyla paylaşılmamış; basının içeri alınmadığı kapalı bir toplantıda tartışılmıştır. Basında yer alan haberlere göre, Hacettepe Üniversitesi Rektörü, Bakanlık ile ortak aldıkları karar doğrultusunda, araştırma sonuçlarına ilişkin gelebilecek soruları yanıtlamak istemedikleri için araştırma sonuçlarını açıklamadıklarını ifade etmiştir.⁷³ Bütün bu gelişmeler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına yönelik şiddetle mücadele için hükümetin sürekli ve kararlı bir irade ortaya koymadığını göstermektedir.

Hükümetin *Opuz* kararının yerine getirilmesinin denetlenmesi için Bakanlar Komitesine sunduğu belgeler arasında “2007-2010 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı” önemli bir yere sahiptir. Bu plan adından da anlaşılacağı gibi AİHM’nin *Opuz* kararından önce hazırlanmıştır. Planda hem toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadına yönelik şiddetle mücadele etmek için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi hem de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık yaratılması ve zihinsel dönüşüm sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca, aile içi şiddete maruz

⁷⁰ Örneğin bkz. “Müftülüğe Akıl Almaz Başvurular”, *Milliyet*, 26.03.2012, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428420051.pdf>, Son Erişim: 19.03.2015.

⁷¹ Bürolarda görev alacak personelin nitelikleri ve bürolara ilişkin diğer ayrıntılar “Diyanet İşleri Başkanlığı Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi” ile düzenlenmiştir. <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1429539710.pdf>, Son Erişim: 19.03.2015.

⁷² Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) içinde bu konuda ayrıca bir ulusal eylem planı hazırlanmış olduğu için kadına yönelik şiddet başlığına yer verilmediği açıklanmıştır. Eylem planının tamamı için bkz. <http://aihmiz.org.tr/?q=node/42&vaka=43>

⁷³ Bkz. Armutçu, Emel, “Kadın Şiddete Karşı Yapayalnız” (<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428420341.pdf>), *Hürriyet*, 16.01.2015. Ayrıca, CHP Tekirdağ milletvekili Candan Yüceer, TBMM Başkanlığına yazılı soru önergesi vererek araştırma sonuçlarının yayınlanmamasının gerekçesini sormuştur. Haber için bkz.: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428420821.pdf>, 16 Ocak 2015, Son Erişim: 10.02.105.

bırakılmış kadınlara ve çocuklara ulaşılabilir koruyucu hizmetler sağlanması, şiddete maruz bırakılmış kadınlara ve şiddet faillerine yönelik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri verilmesi ve şiddete maruz bırakılmış kadınlara ve çocuklara hizmet sunumunda kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği mekanizmaları oluşturulması da eylem planının temel hedeflerindendir.⁷⁴

KSGM, 2012 yılında 2015 yılına dek geçerli olacak yeni bir ulusal eylem planı hazırlamıştır.⁷⁵ Bu eylem planı *Opuz* kararından sonraki bir tarihe denk gelmesi dolayısıyla kararın uygulanmasının izlenmesi bakımından çok önemlidir. 2012-2015 ulusal eylem planının hedeflerinin 2007-2010 eylem planının hedefleriyle birebir aynı olması dikkat çekmektedir. Aradaki tek fark, ilk eylem planında 4320 sayılı Kanunun lafzına da uygun olarak “aile içi şiddet” kavramı tercih edilmişken son eylem planında İstanbul Sözleşmesi ile uyumlu olarak “ev içi şiddet” kavramının kullanılmış olmasıdır. Raporda ortaya konulan hedeflerin yanı sıra bunların gerçekleştirilmesi için yapılan ve yapılması planlanan çalışmaların da bir önceki raporla çok büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Eylem planlarında başarı göstergeleri olmadığı için bu benzerliklerin özensizlikten mi yoksa eylem planlarının etkili bir şekilde uygulanmaması ve hedeflerini gerçekleştirmekte başarısız olmasından mı kaynaklandığı bilinmemektedir. Her durumda, eylem planlarının çıktılarının izlenmesi ve hedeflerine ulaşip ulaşmama açısından başarı durumlarının ölçülmesi gerekmektedir.

Eylem planlarında, *Opuz* kararının uygulanması bakımından önemli olan kimi hedefler ve stratejilerin hayata geçirilmesi için hiçbir şey yapılmadığı gibi kimi hedeflerin gerçekleşmesi için öngörülen stratejiler arasında ise uyumsuzluk bulunmaktadır. Örneğin, 6284 sayılı Kanun kapsamında şiddete maruz bırakılmış kişilere sağlanacak geçici maddi yardım, ücretsiz kreş imkânı, geçici barınma imkânı, sağlık hizmeti giderleri gibi harcamalar için bütçede tertip açılarak ödenek sağlanması için hiçbir işlem yapılmamıştır.

Eylem planında ayrıca, örgün ve yaygın eğitim materyallerinden toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren ifadelerin çıkartılması ve toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin önlenmesi ile ilgili konuların eklenmesi stratejisi benimsenmiştir. Ancak Kaos GL Derneği’nin 2013 yılında yayınladığı rapor, ders kitaplarının cinsiyetçi işbölümünü normalleştiren, ailenin önemine vurgu yapan, heteroseksist kalıplarla dolu olduğunu göstermektedir.⁷⁶ Bunun yanı sıra 2014 yılında yapılan 19. Milli Eğitim Şurası’nda Bakanlık yetkililerinden birinin 3. sınıftan itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği dersi verilmesine ilişkin önerisi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin 3. sınıftan itibaren mevcut bir ders içinde ve yalnızca bir ünite olarak işlenmesi şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir.⁷⁷

⁷⁴ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010.

⁷⁵ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015.

⁷⁶ Kaos GL Derneği Eğitim Çalışma Grubu, “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Kitapları İncelemesi Raporu”, Kasım 2013.

⁷⁷ Koca, Gönül, “20 Maddede Milli Eğitim Şurası”, Hürriyet, 05.12.2014, (<http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dos-yalar/1431344164.pdf>) Son Erişim: 02.02.2015.

Eylem planında ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle ilgili duyarlılık kazandırıcı televizyon programlarının yayınlanması ve yayınlanan programların bu açıdan denetlenmesi stratejisi benimsenmiştir. Bu amaçla Bakanlık ile TRT'nin TRT kanallarında gösterilmek üzere hazırladığı "Benim Ailem" adlı programın bölüm isimleri, ("Boşanmalar Artınca", "Ben İşteyim. Ya Çocuğum?", "Kocamın Karısı", "Anne Netteyim-Baban da Öyle", "Babam Başrolde") kadınların ve erkeklerin rollerine ilişkin cinsiyetçi ve muhafazakâr bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Kalkınma Planları

Kalkınma Bakanlığı'nın 2007-2013 tarihleri arasında geçerli olmak üzere hazırladığı Dokuzuncu Kalkınma Planına bakıldığında kadın ve toplumsal cinsiyet vurgusunun neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Bu kalkınma planında kadınlar genel olarak işgücüne katılım oranının artırılması ve işsizliğin azaltılması hedefleriyle sınırlı olarak yer almıştır. Temel amaçlar arasında kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla bu konudaki toplumsal bilincin artırılacağı sayılmış (par. 622); ancak planın başka hiçbir yerinde bu amacı gerçekleştirmek için neler yapılmasının planlandığına ya da konuya nasıl bir perspektifle yaklaşıldığına dair bir belirleme yer almamaktadır.

2014-2018 yılları arasında geçerli olmak üzere hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı ise bu konuda çok daha fazla veri içermektedir. Öncelikle planın hedeflerinin ve politikaların yer aldığı bölümün alt başlıkları arasında "*Aile ve Kadın*" başlığının bulunduğu görülmektedir. Bu başlığın içeriğine bakıldığında, başlığın sözüyle de uyumlu olarak kadınların ailenin güçlendirilmesi amacı çerçevesinde ele alındığı dikkat çekmektedir. Bu başlıkta bir yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinden, kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacından bahsedilirken diğer yandan örneğin, aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları gibi araçlarla boşanmaların azaltılmasının hedeflenmesi çelişkili bir durum oluşturmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı'nın "*Nüfus Dinamikleri*" alt başlığında ve öncelikli dönüşüm programları arasında sayılan "*ailenin ve dinamik nüfus yapısının korunması programı*" çerçevesinde de kadınlara yönelik geliştirilecek politikaların, nüfus politikalarıyla bağlantılı olarak ailenin güçlendirilmesi ve doğurganlık hızının artırılması amaçlarıyla sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu çerçevede kadınların iş ve aile yaşamını bir arada idare edebilmesi için esnek çalışma, doğum izni çeşitli uygulamaların geliştirilmesi ve bu sayede kadınların -özellikle de çalışan kadınların- doğurganlık hızının artırılması hedeflenmektedir. Görülebileceği gibi bu hedeflerin hiçbiri toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi içermemekte; toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün üstesinden gelmeye hizmet etmemektedir. Hal böyleyken Planda bir cümleyle "Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir" (par. 256) hedefinin yer alması bir anlam ifade etmemektedir.

C. Yargı Faaliyetleri

AlHM kararı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadınların şiddetten korunması için öngörülen tedbir kararlarının gecikmeksizin ve gerekli hallerde re'sen alınmasını, bu kararların gereklerinin kamu görevlilerince yerine getirilmesinin sağlanmasını ve bunu sağlamayan kamu otoritelerinin sorumlu tutulmasını, kadına yönelik şiddet olaylarının etkili ve hızlı bir şekilde kovuşturularak faillere caydırıcı cezalar verilmesini gerektirmektedir.

Her ne kadar hükümet Bakanlar Komitesine gönderdiği eylem planında, kararın çevirisini ilgili yerlere dağıttığını belirtmiş olsa da kadına yönelik şiddet davalarına giren avukatlar, hâkim ve savcıların *Opuz* kararından haberdar olmadıklarını ve kendilerinin taleplerini *Opuz* kararına referansla yaptığı durumlarda da mahkemeler tarafından bu referansların görmezden gelindiğini belirtmektedir. Örneğin, hali hazırda AlHM sürecinde olan A.P. davasının avukatı, henüz A.P. öldürülmeden önce, yaptıkları koruma taleplerinin dilekçelerinde *Opuz* davasına yaptığı referansların aile mahkemesi hâkimi tarafından dikkate alınmadığını ve sonuç olarak A.P.'nin korumasız kaldığını iddia etmiştir.⁷⁸

Tedbir Kararlarına İlişkin Yargı Faaliyetleri

6284 sayılı Kanunda sayılan koruyucu ve önleyici tedbirler sınırlı sayıda değildir. Ancak uygulamada mahkemelerin hep Kanunda sayılan belli tip tedbir kararlarına hükmettiği, somut olayın gereklerine ya da kadınların ihtiyaçlarına göre ayrıntılandırılmış ve özelleşmiş tedbir kararlarını talep edilmesine rağmen vermediği görülmektedir. Bunun yanı sıra, tedbir kararlarının acilen ve delil aranmaksızın verilmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Delil olmayan dosyalarda koruma tedbirleri daha kısa süreler için verilmekte ve yetersiz süreler için verilen koruma tedbirlerinin yenilenmesi ve uzatılması sürecinde kadınlar şiddete uğrayabilmektedir.⁷⁹ Bazı dosyalarda ise mahkemelerin hızla ve makul bir süre için verdiği koruma tedbirlerinin etkili bir şekilde uygulanmaması nedeniyle kadınların korumasız kaldığı görülmektedir. Bu rapor kapsamında incelenen dava dosyaları ile bilgilerine internet üzerinden ulaşılan davaların hiçbirinde koruma tedbirlerini ihlal eden şiddet uygulayıcılarına zorlama hapsi uygulanmamıştır.

İzmir'de ilk kez 2013 yılının Haziran ayında S.E.'nin polise başvurmasıyla kamu makamlarına yansıyan ve 2014 yılının Ocak ayında S.E.'nin öldürülmesine dek polise ve yargıya taşınan toplam üç ayrı olay içeren dosya incelendiğinde, 6284 sayılı Kanunun verdiği imkânların yargı yerlerince ve kolluk görevlilerince gereği gibi kullanılmadığı görülmektedir. S.E.'nin polis merkezine ölümle tehdit edildiği ve hakarete uğradığı gerekçesiyle yaptığı ilk başvuruda kolluk görevlileri gecikmesinde sakınca olduğu gerekçesiyle S.E.'ye karşı "şiddet, şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama" tedbirine altı ay için ve S.E.'nin ikametine ve işyerine 100 metreden fazla yaklaşmama, S.E.'ye ikametinin dışında 100 metreden fazla yaklaşmama, S.E.'nin çocuklarına 100 metreden fazla yaklaşmama tedbirlerine üç ay için karar vermiştir.

⁷⁸ Davanın avukatı Elif Kabadayı Tatar ile 11 Mart 2015 tarihinde yapılan kişisel görüşme.

⁷⁹ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, s. 8.

Kolluk verdiği kararı 6284 sayılı Kanun uyarınca en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde hâkim onayına sunması gerekirken üç gün sonra nöbetçi aile mahkemesi hâkiminin onayına sunmuştur. İzmir 15. Aile Mahkemesi “soruşturma evrakı kapsamında; mağdurun aleyhine tedbir talep edilen kişi tarafından tehdit edildiği iddiası bulunduğu anlaşılmakla, 6284 sayılı Kanunun 4. maddesinin uygulanmasını gerektirecek koşulların bulunmadığı anlaşıldığından koruyucu tedbir talebinin reddine, önleyici tedbir talebinin kabulüne karar vermek gerekmiştir” diyerek S.E. lehine yalnızca “şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışta bulunmama” tedbirinin bir ay süreyle uygulanmasına karar vermiş; kolluk tarafından talep edilen diğer tedbirlere hükmetmeyi reddetmiştir.

Kolluğa yansıyan bu ilk olaydan üç ay sonra S.E. tekrar can güvenliğinden endişe ettiği ve V.A.’nın kendisine hakaret ettiği gerekçesiyle kolluğa başvurmuş ve kolluğun fiziksel ve psikolojik şiddet uygulandığına ilişkin tespiti ve koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınmasına yönelik talebinden üç gün sonra İzmir 2. Aile Ceza Mahkemesi yalnızca bir ay süreyle V.A. aleyhinde S.E.’ye karşı “şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışta bulunmama” önleyici tedbirine hükmetmiştir. Bu kararın S.E.’ye tebliği dokuz gün sürmüştür.

V.A.’nın hakkında alınan önleyici tedbir kararını bir kere daha ihlal etmesi ve tehdit ve hakaretlerine devam etmesi üzerine S.E. tehdit ve hakaret içeren cep telefonu mesajlarını da delil olarak ekleyerek iki ay sonra tekrar kolluğa müracaat etmiştir. Kolluk görevlileri de koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması talebiyle aile mahkemesine başvurmuştur. İzmir 16. Aile Mahkemesi S.E. lehine koruyucu tedbir uygulanmasına yer olmadığını belirterek yalnızca bir ay süreyle geçerli olmak üzere S.E.’ye karşı “şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama ve küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama”, S.E.’ye ve işyerine 100 metreden fazla yaklaşmama, S.E.’yi “iletişim araçlarıyla veya sair suretle rahatsız etmeme” önleyici tedbir kararlarına hükmetmiştir. Bu karar V.A.’ya tebliğ edilmemiştir. İzmir 16. Aile Mahkemesi’nin verdiği önleyici tedbir kararının sona erdiği gün, Aralık 2013’te, V.A., S.E.’yi çocukla şahsi ilişki kurması sırasında bıçaklayarak öldürmüştür.

Bu dosya *Opuz* davasında AİHM tarafından tespit edildiği gibi, Türkiye’de yargı yerlerinin kadına yönelik şiddet olayları karşısındaki pasif tutumunun *Opuz* kararının üzerinden dört yıl geçmesine rağmen devam ettiğini gösteren bir örnektir. Yargı çalışanlarının ve kolluk görevlilerinin bu gibi tavırları, kadınları sahip oldukları hukuki mücadele araçlarını kullanmaktan alıkoymakta ve onların yargı süreçlerinde tekrar mağdurlaşmalarına yol açmaktadır. **Olayda, delil sunulmasına gerek olmadığı halde S.E.’nin tedbir taleplerinin çoğunun gerekçe sunulmadan reddedildiği, öngörülen önleyici tedbirlerin talep edilenden çok daha kısa süreler için (her üç olayda da bir ay için) verildiği görülmektedir. Ayrıca, 6284 sayılı Kanun uyarınca öngörülen tedbirler hızlıca alınmamış ve hükmedilen tedbirler hızlıca tebliğ edilmemiştir. V.A. koruyucu ve önleyici tedbirleri ihlal ettiği halde hiçbir yaptırımla karşılaşmamıştır.**

Şiddetin *Opuz* davasında olduğu gibi yıllara yayıldığı ve şiddete maruz bırakılan kadının polise ve yargıya başvurmasına rağmen öldürülmekten kurtulamadığı diğer bir örnek, kamuoyu tarafından

iyi bilinen H.A. davasıdır. H.A., 2008 yılından öldürüldüğü 2014 tarihine kadar, kocası H.Z. ve oğulları S.Z. ve D.Z. tarafından telefon ve mektup yoluyla tehdit edilmektedir. 2009 yılında S.Z.'nin H.A.'nın annesi A.A.'yı sekiz kurşunla ağır yaralaması olayından sonra H.A., can güvenliği endişesiyle gerek bu yaralama olayı sonucunda açılan davaya tanık olarak gerekse de 2011 yılında H.A.'nın H.Z. ve D.Z.'nin kendisine yönelik tehditlerine karşı açtığı davaya katılan sıfatıyla gitmek istememiştir. Bunun üzerine H.A., 2011 yılında hakkında alınan "çağrı üzerine koruma" kararı sayesinde, her davadan önce dilekçe ile can güvenliğinden endişe ettiği için adliyeye giderken ve dönerken kendisine eşlik etmesi için koruma talep etmiş ve 11 Ekim 2011 tarihinden öldürüldüğü gün olan 11 Mart 2014 tarihine kadar duruşmalara bu şekilde katılmıştır. H.A. bu duruşmalarda yaptığı savunmalarında defalarca "Benim ve ailemin hayatından endişe ediyorum, bana ve ailemin başına kötü bir olay gelirse sorumlusu eski eşim H.Z. ve oğlum D.Z.'dir" demiştir.

Hakkında alınan "çağrı üzerine koruma" kararlarına bakıldığında H.A.'nın ilk olarak 19 Eylül 2011 tarihinde koruma talep ettiği ve ilk koruma tedbirinin bu tarihten yaklaşık bir ay sonra 11 Ekim 2011 tarihinde üç aylık bir süre için verildiği görülmektedir. Daha sonra süresi dolan bu koruma tedbiri altı aylık bir süre için yenilenmiştir. Bu altı aylık sürenin bitiminde kolluk görevlileri H.A. ile iletişime geçmiş ve H.A.'nın koruma tedbirinin yinelenmesini talep etmemesi üzerine koruma tedbiri yürürlükten kalkmıştır. 18 Ekim 2012 günü H.A.'nın tekrar ölüm tehdidi aldığını bildirmesi üzerine, yaklaşık bir ay sonra 28 Kasım 2012 tarihinde "çağrı üzerine koruma" kararı çıkartılmıştır. 28 Mayıs 2013 tarihinde sona eren bu koruma tedbiri, H.A.'nın H.Z.'nin kendisine zarar vermesinden endişe ettiğini beyan etmesi üzerine bir yıl süreyle uzatılmıştır. Bütün bu koruma tedbirleri kolluğun kararı ve kaymakamın oluru ile alınmıştır.

Görülebileceği gibi koruma tedbirlerinin alınması her seferinde yaklaşık bir ay sürmüştür; ancak süresi dolan koruma tedbirlerinin süresinin uzatılmasında gecikme yaşanmamıştır. Yine de kolluğun H.A. ile koruma tedbirinin süresinin bitiminden önce değil de bittiği tarihte irtibata geçmesi, fiilen arada geçen sürede ve koruma taleplerinin sürüncemede bırakıldığı bir aylık sürelerde H.A.'nın korumasız kalmasına yol açmıştır.

Ayrıca, **olay hiç aile mahkemesine intikal etmediği için H.A. hakkında olayın gerektirdiği ve etkili bir şekilde korunması için şart olan önleyici tedbirler uygulanamamıştır.** Verilen tek tür koruma tedbirinin ise etkili olmadığı görülmektedir. Örneğin, H.A.'nın ifadelerinden H.Z.'nin çocuklarını görme bahanesiyle kendisini tehdit ettiği ve korkuttuğu anlaşılmaktadır. Hatta H.A. bu nedenle çocuğunun velayetini H.Z.'ye vermek için 22 Ekim 2012 tarihinde cumhuriyet savcılığına dilekçe vermiştir. Oysa olay aile mahkemesine nakledilmiş olsaydı, 6284 sayılı Kanunda hâkim tarafından verilebilecek önleyici tedbirler arasında yer alan çocukla kişisel ilişki kurulmasının sınırlandırılması ya da tümüyle kaldırılması kararı alınarak (m. 5/1.ç) H.Z.'nin H.A.'yı bu bahaneyle tehdit edip korkutması önlenebilirdi. **Bu dosya, her tür kadına yönelik şiddet olayının somut koşulları içinde değerlendirilmesinin ve bir risk ve ihtiyaç analizi yapılmasının önemini göstermektedir. Risk ve ihtiyaç analizi yapıldıktan sonra alınacak her türlü önlem ve sağlanacak imkânlar bu analizler doğrultusunda çeşitlendirilmeli; ayrıca tedbirlerin hangi süreyle uygulanacağı da bu analizlerin sonuçlarına göre belirlenmelidir.**

Yargı yerlerince tedbir kararlarının verilmesinde yaşanan sorunlar yukarıdaki örneklerin de gösterdiği gibi, üç gruba ayrılabilir. Öncelikle tedbir kararlarının kadınları şiddetten koruyacak ya da şiddet uygulayanı durduracak süreler için verilmediği görülmektedir. Bunun yanı sıra, tedbir kararlarına hükmedilmesi için geçen süre de etkili bir koruma sağlamaktan uzaktır. İkinci sorun, mahkemelerin tedbir kararı taleplerini gerekçe sunmadan reddetmesidir. Böylece kadınlar keyfi olarak korumasız bırakılmaktadır. Son olarak mahkemelerce verilen tedbir kararlarının ihlal edilmesi halinde hem ihlalcı şiddet uygulayan hem de tedbir kararının uygulanmasını garanti altına almakla görevli kamu görevlilerinin herhangi bir yaptırımla karşılaşmadığı görülmektedir.

Kimi örnekler, hakkında koruma tedbirine hükmedilmiş olan kadınların buna rağmen şiddetten korunamadığını; koruma tedbirlerinin etkili bir şekilde uygulanmasında çoğu kez sıkıntılar yaşandığını göstermektedir. 1 Ekim 2012 tarihinde eski arkadaşı H.B.'nin ölüm tehditleri nedeniyle koruma talep eden ve Aile Mahkemesi tarafından lehine altı ay süreyle koruma tedbiri çıkartılan G.A., **henüz hakkındaki koruma tedbiri devam ederken** 6 Aralık 2012 günü H.B. tarafından öldürülmüştür. G.A. ölümünden önce, ölümle tehdit edilmesi nedeniyle açılan davaya katılma talebinde bulunurken verdiği dilekçede, "Vali Yardımcısı en kötü ihtimalle öleceğimi, ölümün hak olduğunu kaçış olmadığını, hiç olmadı istifa edebileceğimi, yanımda biber gazı ile gezmem gerektiğini söyledi" diyerek başına geleceklerden Van Valisi, Milli Eğitimden Sorumlu Vali Yardımcısı ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün sorumlu olacağını ve ölümü halinde bu kurum ve şahıslara ailesi tarafından maddi ve manevi tazminat davası açılmasını istediğini ifade etmiştir.⁸⁰

Bütün bu dava örnekleri, 6284 sayılı Kanunun tedbir kararlarına ilişkin getirdiği yeniliklerin kadınları şiddetten korumaya yetmediğini çünkü Kanunun gereği gibi uygulanmasında sıkıntılar yaşandığını ve AİHM'nin de tespit ettiği üzere kadına yönelik şiddetin idare ve yargı tarafından özensizce ele alınıp haklı görüldüğünü göstermektedir. Ancak tek başına uygulamadaki sorunların aşılması, devletin kadınları şiddetten korumaya ve kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik pozitif yükümlülüklerini yerine getirmiş sayılması için yeterli değildir.

Kadına yönelik şiddet olaylarına özgü ve kadının beyanını esas alan bazı adli kolluk, soruşturma ve kovuşturma usullerinin geliştirilmesi 6284 sayılı Kanunun ve İstanbul Sözleşmesi'nin etkili bir biçimde uygulanabilmesi için şarttır. Örneğin, kadınların içinde

⁸⁰ G.A. davası ile ilgili bilgiler Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun internet sitesinden alınmıştır. Bkz. <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431510396.pdf>, (Son Erişim: 15.02.2014). Haklarında koruma tedbirine hükmedilmiş olmasına rağmen şiddetten korunamayan ve hayatını kaybeden daha pek çok kadın vardır. Örneğin, bkz. "Boşanmak İsteyen Eşini 'Polis Korumasındayken' Öldürdü", <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431351743.pdf>, Radikal, 20.01.2015, Son Erişim: 16.02.2015; D.K. davası için bkz. <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431511269.pdf>, (Son Erişim: 15.02.2014) F.Ç. davası için bkz. <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431512079.pdf>, (Son Erişim: 15.02.2014) A.T. davası için bkz. <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431512939.pdf>, (Son Erişim: 15.02.2014) <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431514996.pdf>; (Son Erişim: 15.02.2014) <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431515339.pdf>; (Son Erişim: 15.02.2014) <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431515667.pdf>, (Son Erişim: 18.02.2015).

bulundukları somut durumda ihtiyaç duyduğu tedbir kararlarının belirlenebilmesi için muhatap oldukları kamu görevlisinin bu somut durum hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olması gerekir. **Tedbir kararlarının delil aranmadan verilmesinin, tedbir kararının ardından başlatılan soruşturmanın delil yetersizliğinden kapanmasına yol açması engellenmelidir.** Özellikle şiddete uğrama riski devam eden kadınların yalnızca kolluk tarafından verilebilecek koruyucu tedbir kararlarına değil de hâkim tarafından verilebilecek tedbir kararlarına da erişebilmesi için bu dosyaların aile mahkemelerine intikal etmesi sağlanmalıdır.

Bütün bunlar için kolluğa sadece tedbir kararı verme ve verilmiş olan tedbir kararlarını gereği gibi uygulama yükümlülüğü dışında başka yükümlülükler de tanımlanmalıdır. İlk olarak kolluk, kendisine ulaşan bir kadına yönelik şiddet olayı üzerine delil aramaksızın ve gecikmeksizin tedbir kararı verip hızlıca olaya ilişkin tüm delilleri toplamalıdır. Böylece toplanan bu deliller yardımıyla hem olaya özgü ne gibi tedbir kararlarına ihtiyaç bulunduğu tespit edilmiş hem de olayın ardından başlatılan soruşturmanın ve kovuşturmanın delil yetersizliğiyle sonlanması engellenmiş olacaktır. Kolluğa getirilecek delilleri acilen toplama yükümlülüğü, risk ve ihtiyaç analizi yapılabilmesini hem kolaylaştıracak hem de mümkün kılacaktır. Ayrıca, kolluğun kendisine intikal eden bir olay üzerine hızlıca delilleri toplaması sayesinde zorlama hapsinin uygulanması gereken durumlar daha net olarak tespit edilebilecek ve hâkimlerin zorlama hapsiyle ilgili çekinceleri büyük ölçüde giderilmiş olacaktır. Zorlama hapsinin kişi özgürlüğüyle bağdaşmayacak şekilde uygulanmasının da önüne bu yolla geçilmiş olacaktır.

Ancak kolluğa bir kadına yönelik şiddet olayı karşısında acilen delil toplama yükümlülüğünün, şiddete maruz bırakılmış kadınların delil sunma yükümlülüğüne dönüşmemesi için de gerekli önlemler alınmalıdır. Kadınlar bir şiddet olayına ilişkin olarak başvuru yaptıktan sonra, psikolojik durumları gözetilerek istek ve ihtiyaçlarını ifade etmek ve yapılan işlemlere onay verip vermemek haricinde, olabildiğince sürecin dışında tutulmalıdır.

Soruşturma ve Kovuşturma ve Cezalandırma Aşamasındaki Yargı Faaliyetleri

1. Genel Olarak

Yukarıda dosya içerikleri *Opuz* davası ile çok benzer olduğu için örnek olarak ayrıntılı ele alınan iki dava dosyasının soruşturma ve kovuşturma aşamaları da kadına yönelik şiddet olaylarının etkili ve hızlı bir şekilde soruşturulmadığını, yargılamaların uzun süre sürüncemede kaldığını ve faillere caydırıcı cezalar verilmediğini göstermektedir.

Soruşturma aşamasında, delillerin toplanmasında yaşanan sorunlar daha kovuşturma aşamasına geçilmeden dosyanın kapanmasına yol açabilmektedir. Kimi durumlarda şikâyet konusu suç uzlaştırma kapsamına giren bir suç olduğu için savcılar şiddete maruz bırakılmış kadınlara uzlaşma teklif etmektedir. Soruşturma aşamasında savcılar ya da polisin kadına yönelik şiddetle ilgili önyargılı düşünceleri soruşturmanın etkili bir şekilde yürütülmesine engel olabildiği gibi, kadınları ikinci kez mağdurlaştırarak yargı süreçlerine olan güvenlerini kırmakta ve şiddete karşı sessiz kalmaya teşvik etmektedir. Örneğin, S.E.'nin öldürülmesinden önce yaptığı pek çok

hakaret ve tehdit şikâyeti, “soyut iddia dışında şüphelinin yüklenen suçu işlediğini gösterir dava açmaya yeter kanıt ve emare bulunmadığı” gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla son bulmuştur. Soruşturma dosyasında, S.E.’nin şikâyeti üzerine savcının ya da polisin olaya ilişkin delilleri toplamak üzere harekete geçtiğine; ancak hiçbir delile ulaşamadığına ilişkin bir emare de bulunmamaktadır.

S.E. savcılığa ve mahkemeye ilettiği talepleri hakkında karar verilmemesi üzerine, İzmir Barosu Kadın Hakları Danışma ve Hukuk Araştırmaları Merkezi’nden aldığı yardımla İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı’na “koruma kararının ihlali”, “hakaret”, “tehdit”, “şantaj” suçlarından şikâyetle bulunmuştur. Bu şikâyet dolayısıyla S.E.’nin ifadesini alan savcı E.A., S.E.’ye babası ve kardeşinin huzurunda “...Sen yine niye geldin? Anlat. Bir de öğretim görevlisi olacaksın. Çan çan ne bu çene? Ben zaten ameliyat olacağım. Rapor yazmam lazım. Sizinle mi uğraşacağız?” şeklinde sözler sarf etmiştir.

Savcının S.E.’ye yönelik “Sen yine niye geldin? ...Sizinle mi uğraşacağız?” yollu sözleri ev içi şiddet konusunda yargı çalışanlarının Opuz davasında da görülen duyarsızlığının ve umursamazlığının bir örneğidir.⁸¹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yargı çalışanlarına yönelik verdiği pek çok toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddet farkındalığı eğitimine rağmen, Opuz kararında tespit edilen bu tür sorunların devam etmesi ya bu eğitimlerin etkili olmadığını ya da kadına yönelik şiddet olaylarına bu konuda eğitim almış ve uzmanlaşmış yargı çalışanlarının bakmadığını göstermektedir. Her iki durumda da eğitimlerin uygulamada bir değişiklik yaratmadığı görülmektedir.

H.A.’nın öldürülmeden önce H.Z. aleyhinde başlattığı ölümle tehdit suçuna ilişkin soruşturmada ise tehdit suçu uzlaştırma kapsamındaki suçlardan olduğu için savcının talimatıyla H.A.’ya 19 Ekim 2012 tarihinde uzlaşma teklif edildiği; ancak H.A.’nın bu teklifi kabul etmediği, dosyada yer alan uzlaşma teklif formundan anlaşılmaktadır. **Kadına yönelik şiddet davalarında uzlaştırma teklif edilemeyeceği ve arabuluculuk yapılamayacağı yönünde bir yasak olmaması, şiddetin biçiminin CMK’da uzlaştırmaya tabi olan suçlardan birinin kapsamında olması halinde uzlaştırma teklif edilmesine yol açmaktadır.** H.Z. aleyhindeki bu davanın karar duruşmasının çıkışında, 11 Mart 2014 tarihinde, H.A. ve onu korumak için yanında bulunan iki koruma polisinden biri, D.Z. tarafından öldürülmüştür.

Kovuşturma aşamasında da mahkemelerin kadına yönelik şiddet olaylarına ilişkin taleplerin aciliyetine ve önemine uygun davranmadıkları görülmektedir. Örneğin, S.E.’nin öldürülmesinden önce İzmir 4. Sulh Ceza Mahkemesi’nde V.A. aleyhinde tehdit ve hakaret suçundan kamu davası açılmıştır. Bu davanın ilk duruşması olaydan beş ay sonra V.A.’nın yokluğunda görülmüştür. S.E. davada, V.A.’nın çocuğunu bahane ederek koruma tedbirlerini ihlal etmesi dolayısıyla çocukla şahsi ilişki kurması kararının kaldırılmasını ve V.A.’nın tutuklanmasını talep etmiştir. Ancak dava,

⁸¹ S.P. de 2014 yılında koruma talebiyle başvurduğu savcıdan “Çocuk seni seviyor, evlenin” yanıtını aldıktan sonra silahı tutuklanan S.K. tarafından satırda boynundan yaralanmıştı. Bkz. <http://aihmis.org.tr/aktarim-lar/dosyalar/1431517401.pdf> Son Erişim: 18.02.2015.

bu taleplere ilişkin bir karar verilmeden üç ay sonrasına ertelenmiştir. Mahkemenin pozitif yükümlülükleri, durumun aciliyetini gözeterek ilk duruşma tarihini daha yakın bir tarih olarak belirlemesini, ilk duruşmada ya da V.A.'nın da hazır bulunması için en yakın zamana ertelediği ikinci duruşmada S.E.'nin taleplerine ilişkin bir karar vermesini gerektirmektedir. Bir önceki başlıkta belirtildiği gibi, V.A., S.E.'yi, çocuğuyla şahsi ilişki kurması sırasında öldürülmüştür. Mahkemenin pozitif yükümlülüklerine uygun davranması ve S.E.'nin, V.A.'nın çocukla şahsi ilişki kurmasının yasaklanması talebine ilişkin bir karar vermesi ölümünü engelleyebilecekti.

H.A.'nın öldürülmesi üzerine D.Z. aleyhinde insan öldürmek ve ruhsatsız silah bulundurmak ve H.Z. aleyhinde azmettiren olarak insan öldürmek suçlamasıyla dava açılmıştır. D.Z. olay anında, H.Z. ise ilk duruşmada tutuklanmıştır. Ancak H.Z.'nin tutuklandığı duruşmadan sonra gerçekleşen toplam altı duruşmanın tamamında, savcı azmettirici olduğunu gösterir delil olmadığı gerekçesiyle H.Z.'nin serbest bırakılması gerektiği yönünde mütalaa vermiştir. Ancak H.Z., H.A.'nın avukatlarının büyük çabasıyla tutuklu yargılanmaya devam etmektedir. Savcı esasa ilişkin mütalaasını da H.Z.'nin serbest bırakılması, D.Z.'nin ise annesini kasten yaralamaktan ceza alması yönünde sunmuştur. Sanıkların tutuklu yargılanıyor olması davanın hızlıca görüşülmeye başlanmasını ve duruşmaların fazla ertelenmeden sık aralıklarla gerçekleştirilmesini sağladığı ve ayrıca sanıkların dava sürerken H.A.'nın yakınlarına zarar vermelerini önlediği için önem taşımaktadır.

Yukarıdaki örneklerin gösterdiği üzere, şiddet uygulayanlar hakkında açılan ve delil yetersizliği gerekçesiyle kapanan soruşturma ya da davaların ardından şiddet giderek artan bir şekilde devam etmektedir. Bu nedenle polislerin şiddet olayından haberdar olur olmaz acilen delil toplamaya başlaması çok önemlidir. Şiddet uygulayanın tehlike teşkil etmemesi için tutuklu yargılanmasının talep edildiği davalarda bu delillerin de yardımıyla hazırlanacak risk analizi raporunun tutukluluk durumunu belirlemekte esas alınması gerekir.

Yargılamaların çok uzun sürmesi de cezasızlık sorununun bir parçasıdır. Örneğin, V.A.'nın S.E.'yi 15 Aralık 2013 tarihinde öldürmesinden sonra kasten öldürme ve tehdit suçundan açılan dava hala devam etmektedir. Yargılamaların uzunluğu aynı zamanda şiddet uygulayanların tutuksuz yargılanmalarını haklı göstermeye yarayan sebeplerden biridir. Yargı sisteminin genelinde olan bu sorunun aşılması için devletin alması gereken genel önlemlerin haricinde, kadına yönelik şiddet davalarında duruşmaların arasında geçecek sürenin sınırlanması ve idarenin bu davalarda mahkemenin talep ettiği bilgi ve belgeleri hızlıca iletmesine ilişkin düzenlemeler yapılması yoluyla yargılamaların hız kazanması sağlanabilir. Sanıkların tutuklu yargılanmaları da davaların daha hızlı sonuçlanmasını sağlayacaktır.

H.A.'nın öldürülmesinden önce D.Z. ve H.Z. aleyhinde kendisini ölümle tehdit ettikleri gerekçesiyle açtığı ceza davaları, şiddet uygulayanlara caydırıcı cezalar verilmemesinin örneğini oluşturmaktadır. D.Z.'nin, H.A.'yı ölümle tehdit ettiği suçlamasıyla açılan davada İstanbul 5. Çocuk Mahkemesi, ölümle tehdit suçunun sabit olduğunu tespit etmiş; ancak en alt sınırdan ceza takdir

ederek bunu da 2400 TL (yaklaşık 800 Euro) para cezasına çevirmiştir. Burada, ölümle tehdit gibi tehdit suçunun en ağır haline Kanunun öngördüğü en hafif cezanın verilmiş olması dikkat çekmektedir. Tehdit ve hakaret suçlamasıyla açılan davada, sanık H.Z. ölümle tehditten yedi ay 15 gün, hakaretten ise üç ay 22 gün olmak üzere toplam 11 ay hapis cezasına çarptırılmış; ancak hükmün açıklanması geriye bırakılmıştır. H.Z. aleyhine verilen cezalar da alt sınırdan verilmiş olup caydırıcı nitelik taşımamaktadır. H.Z. aleyhindeki bu davanın karar duruşmasının çıkışında, 11 Mart 2014 tarihinde, H.A. ve onu korumak için yanında bulunan iki koruma polisinden biri, D.Z. tarafından öldürülmüştür. Cezaların caydırıcı olmaması şiddete maruz bırakılanlar açısından adalet duygusunun tatminini sağlamadığı gibi, şiddetin tekrarlanmasını da engelleyemektedir.

Ayrıca kadına yönelik şiddet davalarında hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararı verilmesinin de önüne geçilmelidir. Çünkü soruşturmaya ya da kovuşturmaya yer olmadığı kararları gibi hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararları da kadına yönelik şiddet faillerinin cezasızlıktan yararlanmalarını sağlamaktadır.⁸² **Kadına yönelik şiddete uygun ortam sağlayan cezasızlıkla mücadele için şiddet uygulayanlar cezalandırılmalarının yanında mutlaka kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet farkındalığı, öfke kontrolü, şiddetsiz iletişim kurma becerileri gibi konularda verilecek eğitimleri de içeren bir zorunlu rehabilitasyon programına tabi tutulmalıdır.** Hâkim ve savcılar da kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitimleri alması ve kararlarında bu eğitimlerde edindikleri bilgileri kullanmalarının sağlanması gerekmektedir. Bunun teşvik edilmesi için Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hâkim ve savcılar kararlarını toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirmesi ve toplumsal cinsiyet farkındalığı taşıyan kararların hâkim ve savcılar puanlanmasında kullanılan kriterlerden biri haline getirilmesi gibi yollar düşünülebilir.

2. Kadın Örgütlerinin Müdahillliği Sorunu

Kadına yönelik şiddet davalarında kovuşturma aşamasında ortaya çıkan sorunlardan birini de kadın örgütlerinden ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan gelen müdahillik taleplerine ilişkin verilen kararlar oluşturmaktadır. Uluslararası hukukun, AİHM tarafından *Opuz* davasında da atıf yapılan CEDAW, Belém do Pará gibi kadınların insan hakları bakımından önem taşıyan belgelerinde, kadına yönelik şiddetin bir grup olarak kadınlara yöneldiği ve kadınlara yönelik ayrımcılığın türlerinden biri olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle bu davaların hem sonucu hem de yargılama süreci tüm kadınları ilgilendirmektedir. Kadın örgütlerinin kadına yönelik şiddet davalarında kadınları temsil etmesi ve alandaki deneyimlerini yargıya aktarabilmesi için müdahil olabilmeleri gerekmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 2002 yılında verdiği bir kararda, tüzel kişiliği bulunan kamu kuruluşlarının ya da kadın örgütleri gibi özel kuruluşların

⁸² AİHM, 13.01.2015 tarihli *Uğur/Türkiye* kararında, Türkiye'de pek çok davada, işkence ve kötü muamele yaşağıyla alakalı suçlardan yargılanan kamu görevlilerinin suç işledikleri mahkemeler tarafından tespit edilse bile hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kurumu sayesinde bu suçların faillerinin cezasızlıktan yararlandırıldığını ve bu durumun 3. maddenin ihlaline yol açtığını tespit etmiştir. Bkz. *Uğur/Türkiye*, Başvuru No. 37308/05, 13.01.2015, par. 98-101.

şiddete maruz bırakılmış kadınlarla birlikte ya da onlar adına tek başlarına yargısal süreçlere katılabileceklerinin garanti altına alınması gerektiğini tavsiye etmiştir.⁸³

Ayrıca kadın örgütlerinin müdahilliği şiddete maruz bırakılmış kadınların ya da geride kalan yakınlarının ihtiyaç duydukları çeşitli desteklere -özellikle de bu desteğin devlet tarafından sağlanmadığı koşullarda- ulaşabilmelerinin sağlanması için de önemlidir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu yaptığı açıklamada, müdahil oldukları ya da ailelerin platforma katılmasıyla takip ettikleri davalarda sanıkların indirimlerden yararlanamadığını ve davaların seyrinin değiştiğini ifade etmiştir.⁸⁴ Platform, özellikle sanığa ağırlaştırılmış müebbet cezası verilen ilk kadın cinayeti davası A.P. dosyasında böyle bir sonuç alınmasının davanın başından sonuna takipçisi olması sayesinde olduğunu düşünmektedir.⁸⁵ Bu gibi örnekler kadına yönelik şiddetle mücadele davalarına kadın örgütlerinin katılımının önemini göstermektedir.

6284 sayılı Kanun hazırlıkları sırasında kadın örgütleri, kanuna kadın örgütlerinin kadına yönelik şiddet davalarına müdahil olabilmelerini sağlayacak bir hüküm konulmasını talep etmişti.⁸⁶ Ancak bu talep Kanunun yasalaşması sürecinde göz ardı edilmiş; bu konuda karar verme yetkisi hâkimlere bırakılmıştır. Bu nedenle kimi davalarda kadın örgütlerinin müdahillik talepleri kabul edilirken⁸⁷ kimi davalarda reddedilmektedir.⁸⁸ Aile Bakanlığı'nın "kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idari, cezai, hukuki her tür davaya ve çekişmesiz yargıya" katılabileceğine ilişkin hüküm ise 6284 sayılı Kanunda mevcuttur.

Örneğin, daha önce koruma talep etmesine rağmen etkili bir şekilde korunamayan ve 26 Nisan 2011 tarihinde kocası tarafından 19 yerinden bıçaklanarak öldürülen Z.Y.'nin davasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın müdahillik talebi kabul edilmiştir. Dava, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu tarafından da takip edilmiş; Platformun gönüllü avukatları davada avukatlık yapmıştır. Bu davada sanığın haksız tahrik indirimi talep etmesine rağmen bu talebi reddedilmiş ve katil davanın dördüncü celsesinde müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.⁸⁹

⁸³ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Rec(2002)5, 30.04.2002, par. 38.

⁸⁴ Bkz. "Emine Yayla'nın Ailesine Sesleniyoruz", <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431509590.pdf>, Son Erişim: 18.02.2015.

⁸⁵ "Ayşe Paşalı Davası", <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431518043.pdf> Son Erişim: 18.02.2015.

⁸⁶ Bkz. Şiddete Son Platformu'nun gerekçeli yasa tasarısı taslağı: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428417376.pdf>

⁸⁷ Örneğin, 30 Haziran 2014 tarihinde Bilecik'te öldürülen E.B.'nin ve 17 Ağustos 2014 tarihinde Ankara'da öldürülen H.Ç.'nin davasında Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun müdahillik talepleri kabul edilmiştir. Bkz. "E.B.'in davası Bilecik'te Görüldü" <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431519801.pdf> "Hülya Çelik'in Katiline Savcıdan Ağır Ceza İstemi", <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431520741.pdf> Son Erişim: 15.02.2015.

⁸⁸ Örneğin, 2011 yılında öldürülen ve AİHM'ye de taşınan G.Y. davası ile ilgili olarak bkz. "Kadın Örgütleri Müdahil Olamadı", <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/136532-kadin-orgutleri-mudahil-olamadi>, Bianet, 28.02.2012; "Zeynep Göçek Davasına Mor Çatı adına Müdahillik", <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431354036.pdf> Son Erişim: 15.02.2015.

⁸⁹ Davaya ilişkin bilgiler Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformunun internet sitesinden alınmıştır. Bkz.

Yukarıda ele alınan H.A. davasında ise hem Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın hem de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın müdahillik talepleri reddedilmiştir. Buna rağmen, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı gerek kadına yönelik şiddet alanında deneyimli gönüllü avukatları aracılığıyla gerekse de harekete geçirdiği dayanışma ağları ile davanın takipçisi olarak destek vermeye devam etmiştir.

Kadınları etkili bir şekilde koruma ödevi bulunan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kadına yönelik şiddet davalarında katılan sıfatını haiz olması değil, Bakanlık yetkililerinin ya da diğer kamu görevlilerinin bir sorumluluğu varsa bunun ortaya çıkarılarak cezalandırılması gerekmektedir. Bakanlığın ancak üzerine düşen bütün ödevleri yerine getirmesine rağmen şiddetin gerçekleşmesine engel olamadığı durumlarda kadına yönelik şiddet davalarına müdahil olarak kovuşturmanın gereği gibi yürütülmesine katkı sunması beklenebilir.⁹⁰

3. Haksız Tahrik ve Takdiri İndirim Nedenlerine İlişkin Uygulamalar

Kadına yönelik şiddet davalarında şiddet uygulayanların cezasızlıktan yararlanmasını ve böylece şiddetin hoş görüldüğü bir ortamın yaratılmasını sağlayan yargısal pratiklerden biri de sanıkların cezalarında haksız tahrik hükümleri ve/veya takdiri indirim nedenleri uyarınca indirim yapılmasıdır. Haksız tahrik uygulamasındaki temel sorun, şiddete maruz bırakılan kadınların haksız bir fiillerinin olup olmadığı değerlendirilmeksizin, şiddet uygulayanların “hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında” hareket ettiklerinin tespit edilmesinin indirim uygulamak için yeterli görülmesidir. Haksız bir fiil olmayan, biriyle duygusal ilişki yaşamak⁹¹, aldatmak⁹², cinsel olarak tatmin edemediğini söylemek⁹³, “Sen ne biçim babasın? Adam değilsin” demek⁹⁴, hayatında başka biri olduğu için evden ayrılacağını söylemek⁹⁵, çocuk düşürdüğünü söylemek⁹⁶, “çocuklar

<http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431521707.pdf> Son Erişim: 15.02.2015.

⁹⁰ N.Y. davasında müdahillik talebi kabul edilen Kadın Dayanışma Vakfı avukatları, N.Y'nin öldürülmesi olayında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın fer'i fail olduğu gerekçesiyle müdahil olamayacağını ileri sürerek müdahillik talebinin reddini talep etmiştir. Bu talep mahkemece kabul edilmiş ve Bakanlığın müdahillik talebi reddedilmiştir.

⁹¹ “Eşini Öldüren Kocaya Haksız Tahrik İndirimi”, 06.02.2015, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428421870.pdf>, Son Erişim: 01.03.2015.

⁹² “Karisini Öldürdü Haksız Tahrik İndiriminden Yararlandı”, 18.10.2011, <http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428422010.pdf>, Son Erişim: 01.03.2015; “Karisini Öldürdü İndirim Aldı”, 22.03.2012, <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431522659.pdf> Son Erişim: 01.03.2015.

⁹³ “Mahkmeden Karisini Öldüren Sanığa İffetsiz Yaşam İndirimi”, 11.02.2013, <http://www.gencbaro.org/haber/mahkemden-karisini-olduren-saniga-iffetsiz-yasam-indirimi.html>, Son Erişim: 01.03.2015.

⁹⁴ “Eşimi Kızım Vurdu, Onu da Ben”, 26.05.2010, <http://www.milliyet.com.tr/-esimi-kizim-vurdu-onu-da-ben-/gundem/gundemdetay/26.05.2010/1242883/default.htm>, Son Erişim: 01.03.2015.

⁹⁵ “Eşini Öldüren Kocaya Haksız Tahrik İndirimi”, 12.10.2012, <http://www.sabah.com.tr/yasam/2012/10/12/esini-olduren-kocaya-haksiz-tahrik-indirimi>, Son Erişim: 01.03.2015.

⁹⁶ “Eşini Şalıyla Boğan Kocaya Haksız Tahrik İndirimi İstendi”, 30.01.2014, <http://www.haberler.com/esini-saliyla-bogan-kocaya-savci-haksiz-tahrik-5606628-haberi/>, Son Erişim: 01.03.2015

senden değil” demek⁹⁷ hâkimlerce haksız tahrik indirimi uygulanması için yeterli sayılmaktadır. *Opuz* davasında da H.O.’nun Başvurucunun annesinin Başvurucuyu satacağını söylemesi üzerine kendisinin ve çocuklarının namusu adına onu öldürdüğü yönündeki savunması haksız tahrik indiriminden yararlanmasına sebep olmuştur.

Kadına yönelik şiddet davalarında TCK m. 29’da yer alan haksız tahrik hükmünün yanı sıra TCK m.62’de yer alan ve kamuoyunda “iyi hal indirimi” olarak bilinen takdiri indirim nedenlerinin uygulanması da faillere caydırıcı cezalar verilememesine yol açmaktadır. Sanıkların duruşmalarda mahkeme heyetine saygılı davranması ya da kravat takması gibi nedenler hâkimlerin cezalarda indirim yapması için yeterli olmaktadır.⁹⁸ *Opuz* davasında da mahkeme heyeti duruşmalardaki iyi hali nedeniyle H.O.’nun cezasında indirim gitmiştir.

Bu nedenlerle *Opuz* kararının yerine getirilmesi için gereken değişikliklerden biri de faillere caydırıcı cezalar verilmesini önleyen haksız tahrik, takdiri indirim gibi uygulamaların kadına yönelik şiddet olaylarında dikkatle uygulanmasının sağlanmasıdır. Haksız tahrik ve takdiri indirimin kadına yönelik şiddet davalarındaki mevcut uygulaması, hâkim ve savcıların kadına yönelik şiddet olaylarını yeterince ciddiye almadığını ve hatta kimi durumlarda faillerle özdeşlik kurduklarını göstermektedir. Haksız tahrik ve takdiri indirimin kadına yönelik şiddet vakalarında cezasızlığı yaratan etkenlerden biri olmasının sebebi, hâkim ve savcıların toplumsal cinsiyete dayalı önyargıları ve kadına yönelik şiddeti göz yumma eğilimleridir. Bu nedenle hâkim ve savcıların verdikleri kararların denetlenmesi ve toplumsal cinsiyet farkındalığı bakımından değerlendirmeye tabi tutulması çok önemlidir.

2010 yılında gerçekleşen A.P. cinayeti, kadına yönelik şiddet davalarında haksız tahrik indiriminin uygulanmasının iyi yönde değişmesinin simgesi olmuştur. Bu davada sanığın namusunu koruma bahanesine sığınmaya ve böylece haksız tahrik indiriminden yararlanmaya dönük çabaları sonuç vermemiş ve mahkeme heyeti takdiri indirim nedenlerini de uygulamayarak sanığı ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkûm etmiştir. Bu tarihten sonra Yargıtay kararlarında kadına yönelik şiddet davalarındaki haksız tahrik uygulamaları çoğunlukla son bulmuş ve ortada haksız bir fiil yokken faillerin haksız tahrikten ve takdiri indirimden yararlanamayacakları ortaya konulmuştur. A.P. davası gibi haksız tahrik hükmünün doğru uygulandığı ve faillerin duruşmaya kravatla gelmek gibi nedenlerle takdiri indirimden yararlanmadığı davaların kadın örgütlerinin takipçisi oldukları davalar olduğu da ayrıca dikkat çekmektedir.⁹⁹ Ancak ilk derece mahkemelerinin kararlarında

⁹⁷ “Eski Karısını Öldüren Zanlıya 24 Yıla Kadar Hapis İstemi”, 17.02.2015, <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1429027376.pdf>, Son Erişim: 01.03.2015.

⁹⁸ Örneğin bkz. “Eşini Öldüren Kocaya Müebbet Hapis”, http://www.dha.com.tr/esini-olduren-kocaya-muebbet-hapis_572253.html, Son Erişim: 01.03.2015; “Nuray ve Hasan Çelik’in Katiline Müebbet ve 25 Yıl Ceza”, 27.01.2015, <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431524257.pdf> Son Erişim: 01.03.2015.

⁹⁹ Örneğin “Emsal Niteliğinde Karar... Tahrik İndirimi Bitti”, 02.02.2015, <http://www.taraf.com.tr/yasam/emsal-niteliginde-karar-tahrik-indirimi-bitti/#> Son Erişim: 01.03.2015; A.P. davası için: <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431525932.pdf> Son Erişim: 01.03.2015; Z.Y. davası için: <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431521707.pdf> (http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431521707.pdf) Son Erişim: 01.03.2015

hala şiddet uygulayanların bahane olarak sunduğu savunmalar haksız tahrik indiriminden yararlanmalarında esas alınmaktadır. Her ne kadar TCK hükümlerinin doğru uygulanması kadına yönelik şiddet faillerinin indirimlerden yararlanmadan caydırıcı cezalar alması için yeterli olsa da ilk derece mahkemelerinin yanlış uygulamalarının önüne geçmek için gereken yasal değişiklikler yapılmalıdır.

Bu değişiklikler daha önce de belirtildiği gibi, kadına yönelik şiddet söz konusu olduğunda nelerin haksız fiil sayılamayacağıнын yasayla belirlenmesi ya da takdiri indirim sebeplerinin, failin tekrar suç işlemeyeceği kanaatine nasıl varıldığı, suç geçmişinin gözetilip gözetilmediği, yargılama sürecinde mağdura yönelik davranışları gibi somut gerekçelerle desteklenmek şartıyla uygulanabileceği şeklinde bir hüküm getirilmesi suretiyle gerçekleştirilebilir.

Kadına yönelik şiddet dosyalarını takip eden avukatlar, Yargıtay'ın haksız tahrik içtihadındaki olumlu değişikliklerle kadın intiharlarında yaşanan artış arasında bir bağ kurmaktadır. Buna göre, önceleri haksız tahrik indirimleri ve davaların genellikle kamuoyu baskısından uzakta sessizce görülmesi sayesinde cezasızlıktan yararlanan failer, şimdilerde haksız tahrik indiriminden yararlanamayacaklarını bildikleri için cinayetlerine intihar süsü vermeyi tercih eder hale gelmiştir.¹⁰⁰ Bu önemli tespit kadına yönelik şiddetle mücadelenin bütünlükçü ve kapsayıcı bir mücadele olması gerektiğini, sadece yasal ya da yargı pratiklerinde değişiklikler yapılarak, verilen cezaları ağırlaştırarak bu sorunun çözülemeyeceğini ve kadına yönelik şiddet konusundaki cezasızlığın aşılamayacağını göstermektedir.

Kamu Otoritelerinin ve Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu

Opuz kararında AİHM, Türkiye'de kadına yönelik şiddetle hukuksal mücadeledeki en önemli sorunun adli pasiflik olduğunu tespit etmiştir. Adli pasifliği aşmak için, *Opuz* kararında da özellikle CEDAW'a atıfla anıldığı gibi, kamu makamlarının kadına yönelik ayrımcı uygulamalarının sona ermesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu konuda yapılması gereken, toplumsal cinsiyete dayalı rollerin ve önyargıların aşılmasının sağlanmasıdır. Ancak daha uzun erimli bu hedefin yanı sıra, öncelikle kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar gerçekleştiren kamu otoritelerinin ve görevlilerinin, görevlerini gereği gibi yerine getirmemelerinin sonuçlarından sorumlu tutulmaları gerekmektedir. Örneğin, şikâyetle rağmen tedbir kararı vermeyen ya da şikâyeti aile mahkemesine iletmeyen polisler, süresi dolan tedbir kararının süresini uzatmayan hâkimler, soruşturmayı gereği gibi yürütmeyerek sonuç olarak da delil yetersizliğinden soruşturmama kararı veren savcılar sorumlu olacaklarını bilmelidir.

¹⁰⁰ Ayber, Duygu, "İntihar Değil Cinayet", Evrensel, 07.05.2015, http://www.evrensel.net/haber/83809/intihar-degil-cinayet#.U2nVJoF_vNt, (http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431526486.pdf), Son Erişim: 20.01.2015.

Son yıllarda gerçekleşen bazı şüpheli kadın intiharları için bkz. "Vecide'nin Ölümünü Aydınlatacağız", <http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1431526486.pdf>, Son Erişim: 20.01.2015

Görevini gereği gibi yerine getirmeyerek ya da ihmal ederek ayrımcılığa yol açan kamu otoritelerinin yararlandığı cezasızlığın sona ermesi yönünde gösterilecek kararlılık, hükümetin kadına yönelik şiddetle mücadele etme niyeti olup olmadığının en önemli göstergesi olacaktır. Kadına yönelik şiddet davalarında, kadınların bireysel adalet arayışlarının yanında şiddet şikâyeti karşısında gereken tutumu takınmayan ya da gereken önlemleri almayan kamu otoritelerinin yargılanmasının talep edildiği az sayıda kadına yönelik şiddet dosyası bulunmaktadır. Bu örneklerin azlığı, büyük oranda, kullanılan hukuki yolun etkisiz olmasından ileri gelmektedir. Diğer bir neden ise özellikle can güvenliği tehlikesi altında olan kadınların öncelikli, acil ve çoğunlukla biricik taleplerinin can güvenliklerinin sağlanması olmasıdır. İyi uygulama örnekleri arttıkça ve kadınların adalete erişimini kolaylaştırıcı önlemler alındıkça sorumlu kamu otoritelerinin tespiti ve yaptırıma tabi tutulması için yapılacak başvurular da artacaktır.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 9 Şubat 2011 tarihinde öldürülen A.Y.'nin 7 Şubat 2011 tarihinde "ölümle tehdit edildiğine" ve "kendisinin, ailesinin ve çocuklarının başına geleceklerden imam nikâhlı eşi M.Ç.'nin sorumlu olacağına" dair şikâyet dilekçesi verdiğini belirlemiştir. Ancak şiddet geçmişine rağmen Cumhuriyet Savcısı, 4320 sayılı Kanunun ve ilgili diğer Kanunların öngördüğü tedbirleri acilen almayarak dilekçeyi M.Ç.'nin ifadesinin alınması ve cep telefonu kayıtlarının incelenmesi talimatı ile birlikte polis merkezine iletmesi için A.Y.'nin kendisine vermiştir. A.Y.'nin öldürülmesi üzerine Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, savcı hakkında "ihmalî davranışla kasten öldürme", "görevi ihmal" ve "görevi kötüye kullanma" suçlarından şikâyetçi olmuştur.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, yürüttüğü soruşturma sonucunda Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın "iddialarını doğrulayan somut bir delil bulunmadığı" gerekçesiyle savcı hakkında soruşturma izni vermemiştir. Oysa hem ulusal hem uluslararası mevzuat, kadına yönelik şiddetle ilgili ihbar ve şikâyetlerin acilen ele alınması, kadınların hakları ile ilgili bilgilendirilmesi ve gerekiyorsa sığınağa yönlendirilmeleri konusunda kamu görevlilerini yükümlendirmektedir. Türkiye gibi her gün kadın cinayetleri haberlerinin alındığı, kadın cinayetlerinin kadınların tanıdığı erkekler tarafından sıklıkla belli bir şiddet sürecinin son halkası olarak gerçekleştiğinin bilindiği bir ülkede, savcının A.Y.'nin öldürülme ihtimalini öngörmesi ve acilen harekete geçmesi gerekirdi. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 12 Nisan 2012 tarihinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kararına itiraz etmiş; ancak bu itiraz henüz sonuçlanmamıştır.

Yukarıda kısaca özetlenmiş bulunan S.E.'nin öldürülmesi ile sonuçlanan olaylarda ise "ihmalî bulunan kamu görevlileri hakkında soruşturma başlatılması" için İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı'na şikâyetle bulunulmuştur. Buna göre, gerekli koruyucu ve önleyici tedbirleri etkili olacakları süreler için almamış olan üç aile mahkemesi hâkimi, koruyucu tedbir kararının hukuksal niteliği ve geçerliliği konusunda etkin ve anlaşılır açıklamalar yapmayan ve S.E.'yi bilgilendirmeyen iki polis memuru, verilen tedbir kararlarının yerine getirilmesiyle görevli koruma kararları infaz savcısı, ilgili yer jandarma komutanı ve karakol amiri ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü ve bir savcı hakkında TCK m. 257 uyarınca görevi ihmal suçlamasıyla 6284 sayılı Kanunun ve CEDAW'ın ilgili maddeleri ile AİHM'nin *Opuz* kararının gereklerine aykırı davrandıkları gerekçesiyle Mayıs 2014'te suç duyurusunda bulunulmuştur. Bu başvuru hala sonuçlanmamıştır.

Kadınları şiddetten koruyamayan makamların sorumluluğu hakkında iyi bir uygulama örneği Kasım 2014'te gerçekleşmiştir. Buna göre, kocasının silahlı saldırılarına rağmen polisin ve savcılığın koruma taleplerini karşılıksız bırakması ve her başvurusundan sonra onu kocasıyla barıştırmaya çalışması sonucu 2011 yılında öldürülen A.T.'nin "etkili korunamaması" nedeniyle çocukları, anne babası ve kardeşleri adına İçişleri Bakanlığı'na karşı açılan tazminat davasında Bakanlık tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir. Her ne kadar davanın sonuçlanması üç yıl sürmüş olsa da sonucu itibarıyla bu dava emsal niteliği taşımaktadır.¹⁰¹ İçişleri Bakanlığı'nın sorumlu kamu görevlilerini tespit edip mahkûm olduğu tazminatı onlara rücu edip etmeyeceği ise henüz bilinmemektedir.

7. Sonuç ve Tavsiyeler

A. Yasama Organına

- 6284 sayılı Kanun CEDAW'a ve İstanbul Sözleşmesine uygunluk bakımından gözden geçirilerek gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Bu çerçevede özellikle;
 - 6284 sayılı Kanunun isminden "ailenin korunması" ifadesi çıkarılmalıdır.
 - 6284 sayılı Kanun uyarınca verilecek önleyici tedbirlerin de koruyucu tedbirler gibi delil aranmaksızın verilmesine yönelik yasal değişiklik yapılmalıdır.
 - Kadın örgütlerinin kadına yönelik şiddet davalarına müdahil olabilmeleri yasal güvenceye alınmalıdır.
 - Gerekli hallerde tedbir kararlarının 6 ayı aşkın süreler için ya da süresiz olarak verilebilmesi için gerekli yasal değişiklik yapılmalıdır.
 - Kadına yönelik şiddet olaylarında arabuluculuk ve uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği yasal güvenceye bağlanmalıdır.
 - Şiddete maruz bırakılan kadınlar hakkında, fiziksel ve psikolojik durumlarının elvermesi halinde başvuru yaptıkları anda ya da en yakın zamanda uzman sosyal hizmet uzmanları tarafından ihtiyaç ve risk analizi yapılacağı ve bu analizlerin olaya ilişkin alınacak bütün kararlara esas olacağı yasal güvenceye bağlanmalıdır.
 - Şiddete maruz bırakılmış kadınlara ihtiyaç duydukları sürece özgürleşmelerine ve güçlenmelerine imkân sağlayacak bir perspektifle ücretsiz psikolojik destek verilmelidir.
- Kadınların şiddetten etkili bir şekilde korunamamasında payı olan bütün kamu otoritelerinin ve kamu görevlilerinin sorumlu olacağına ilişkin yasal çerçeve oluşturulmalı ve var olan çerçeve güçlendirilmelidir.

¹⁰¹ Tahaoğlu, Çiçek, "Bu Karar Erkek Şiddeti Davalarına Emsal Olacak", *Bianet*, 17.11.2014, <http://www.bianet.org/bianet/kadin/160020-bu-karar-erkek-siddeti-davalarina-emsal-olacak>, Son Erişim: 05.03.2015.

- Kadına yönelik şiddet başvurularında polis ve savcılara delilleri acilen toplanmasını sağlama yükümlülüğü getirilmeli ve bu yükümlülüğe aykırı hareket edildiyse delil yetersizliğinden soruşturamama kararı verilmesi engellenmelidir.
- Kadına yönelik şiddet davalarında hangi durumların haksız fiil oluşturmayacağının düzenlenerek her davada haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasının önüne geçilmesi, takdiri indirim nedenlerinin ancak gerekçeli olarak uygulanabileceği zorunluluğu getirilmesi gerekmektedir.
- 6284 sayılı Kanun çerçevesinde verilen kararların ayrı bir sicilde tutulması ve mahkemelerin bu Kanun uyarınca karar verirken bu sicilden yararlanarak kişinin suç geçmişini de dikkate alabilmesi sağlanmalıdır.
- Kadına yönelik şiddet faillerine verilecek cezaların zorunlu psikolojik tedavi veya rehabilitasyon gibi cezanın infazından sonraki süreçte yönelik programlarla desteklenmesini sağlayacak yasal değişiklikler yapılmalıdır.

B. Hükümete

- ŞÖNİM Yönetmeliği acilen çıkartılmalıdır.
- ŞÖNİM'ler tüm illere, nüfuslarıyla orantılı sayıda olacak şekilde, bugüne kadar gerçekleştirilen pilot uygulamanın sonuçlarının değerlendirilmesinin ardından revize edilerek yaygınlaştırılmalıdır.
- ŞÖNİM'lerde yetki ve görevlerini gerçekleştirebilmelerine yetecek sayıda personel çalışması ve en az bir hukukçunun görev yapması sağlanmalıdır.
- ŞÖNİM'lere ayrılan bütçe ayrıntılandırılmalı ve bütçenin ne kadarının hangi giderler için kullanılacağı belirlenmelidir.
- Kadına yönelik şiddetle mücadele için yapılan tüm faaliyetlerde şeffaflık sağlanmalıdır. Bunun için öncelikli olarak hükümetin kadına yönelik şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planlarını, bunlar çerçevesinde yapılan faaliyetleri, bu eylem planlarının izleme ve değerlendirme raporlarını kamuoyuyla paylaşması sağlanmalıdır.
- Kadına yönelik şiddet alanında ayrıntılı ve çok yönlü veri toplanmalı ve bu konudaki kamu politikalarına ilişkin etkili, bağımsız bir izleme ve değerlendirme yapılmalıdır.
- Kadına yönelik şiddet başvurularının tüm süreçlerinde görev alan bütün personel; insan hakları, toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet alanlarında eğitim almış ve görev yaptıkları sürece belli periyotlarla eğitim almaya devam edecek kişiler arasından seçilmelidir.

- Hükümet yetkililerinin cinsiyetçi, kadına yönelik şiddeti mazur gösteren, toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar içeren, kadınlar ile erkeklerin fiili eşitliğini yadsıyan açıklamalarda bulunmalarının önüne geçilmelidir.
- Kadına yönelik şiddet alanında deneyimli ve uzman STK'ların kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla atılacak her adıma ilk elden dâhil olmaları, görüş ve önerilerinin bu konudaki politikalar belirlenirken ve uygulanırken dikkate alınması sağlanmalıdır.
- AİHM'nin *Opuz* kararında rehber olarak benimsediği, CEDAW Komitesinin Türkiye'nin periyodik raporlarının ardından sunduğu değerlendirme ve önerileri yerine getirilmelidir.
- İçişleri Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, kadına yönelik şiddet olayları karşısında gereği gibi davranmayan kamu görevlileri hakkında soruşturma izni vermelidir.

C. Mahkemelere

- Kadına yönelik şiddet davaları hızlıca sonuçlandırılmalıdır.
- Gerekli koşullar olduğu takdirde zorlama hapsine hükmedilmelidir.
- Failler ve sorumlu kamu otoriteleri bakımından cezasızlığı besleyen hükmün açıklanmasının geriye bırakılması, takdiri indirim nedenleri ve para cezasına çevirme gibi uygulamalar sona erdirilmelidir.
- Kadınlara ya da yakınlarına şiddet uygulama ihtimali devam eden sanıkların tutuklu yargılanması sağlanmalıdır.

D. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine

- Hükümetten, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen "*6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına Yönelik Etki Analizi Araştırma Projesi*"nin ve Aralık 2014'te tamamlanan "*Türkiye'de Aile İçi Şiddet Araştırması*"nın sonuçlarını kamuoyuyla paylaşmasını talep etmelidir.
- "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları" ile "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ulusal Eylem Planı"na ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla gerçekleştirilen diğer faaliyet, mevzuat, işbirliği protokolü vb. belgelerin şeffaflık ilkesine uygun olarak Bakanlığın internet sitesinden ulaşılabilmesi talep edilmelidir.
- *Opuz* kararında tespit edilen ihlallerin, yasal çerçevedeki değişikliklere rağmen uygulamada hala devam ettiğini ilan etmelidir.

- Kadına yönelik şiddetle ilgili yasal, idari ve yargısal faaliyetlerin etkili ve bağımsız bir şekilde izlenmesini ve raporlanmasını talep etmelidir.
- Bu raporlar doğrultusunda gerçekleştirilen yasal değişikliklerin, hazırlanan yönetmeliklerin, kurulan ŞÖNİM'lerin, kamu personeline verilen eğitimlerin kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili olup olmadığının ortaya konulmasını istemelidir.
- Raporun gösterdiği gibi, hali hazırda alınmış olan önlemler kararın gereklerini yerine getirmek açısından hiçbir olumlu değişikliğe yol açmadığı için, 12 Mart 2015 tarihli 1222. Bakanlar Komitesi toplantısında alınan *Opuz* kararını nitelikli izleme usulüne alma kararına uygun olarak davaya ilişkin izleme ve yol gösterme çalışmaları yoğunlaştırılmalıdır.

Teşekkür...

İnsan hakları hareketinin üniversite ile buluşmasının öneminin farkında olan İHOP, kurulduğu günden bu yana özellikle Ankara Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi ile birlikte ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu önemli çalışma Ankara Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nden Ar.Gör. Nisan Kuyucu tarafından hazırlandı. Çok değerli bilgi birikimini paylaşan Ar.Gör. Nisan Kuyucu'ya katkılarından ve izleme raporunu hazırlamasından ötürü teşekkür ederiz.

Raporun hazırlanmasının her aşamasında desteğini esirgemeyen ve dikkatli okumaları ile katkı yapan Yrd. Doç. Dr. Kerem Altıparmak'a; raporun yazılmasına bilgi, belge ve düşüncelerini paylaşarak yaptıkları değerli katkılarından dolayı Perihan Meşeli, Ekin Bozkurt Şener, Ayça Kurtoğlu, Gülsen Ülker, Meriç Eyüboğlu, Şenay Tavuz, Huriye Karabacak, Candan Dumrul, Elif Kabadayı Tatar ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na şükranlarımızı sunarız.

Nihayet, bu çalışmayı gerçekleştirebilmek için gerekli kaynağı sağlayan Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu'na teşekkür ederiz.

İnsan Hakları Ortak Platformu